MIHAELA MARIANA MORCOV
DANIELA RĂUŢU
DANA-MIHAELA ZAMFIR

ALTERNANŢE VOCALICE SECUNDARE ÎN FLEXIUNEA VERBALĂ ROMÂNEASCĂ. TIPURI ISTORICE ŞI REPARTIŢIA LOR ÎN GRAIURILE DACOROMÂNE (I)

Cercetarea pe care am întreprins-o are în vedere o serie de aspecte ale morfologiei verbului în dialectul dacoromân, în care se manifestă tendinţa numită de Sextil Puşcariu (1959, p. 357 şi urm.) „normalizare internă morfologică” şi care constau în apariţia unor alternanţe vocalice secundare (neetimologice) la verbele moştenite cu *a* în radicalul etimonului latin – unde ar trebui, în consecinţă, să apară un vocalism unitar (*a*) în toate formele din paradigmă în care radicalul este accentuat, indiferent de natura flectivului. Aşa cum se va vedea în continuare, verbele a căror flexiune etimologică a fost afectată de tendinţa de „normalizare internă morfologică” aparţin, aproape fără excepţie, conjugării I; nu există decât două cazuri de modificare a lui *á* în *ắ*/*é* la verbe de alte conjugări, şi anume *a sări* şi *a începea*.

În fenomenul pe care îl urmărim sunt implicate două tipuri etimologice:

I. tipul cu *e* în radicalul etimonului latin, la care alternanţele din radicalul accentuat sunt **etimologice** şi determinate de modificări fonetice specifice dialectului dacoromân sau celor mai multe graiuri dacoromâne;

II. tipul cu *a* în radicalul etimonului latin, la care alternanţele din radicalul accentuat sunt **neetimologice** şi „modelate” după anumite paradigme aparţinând tipului I.

1. Relaţiile dintre tipurile I şi II în dialectul dacoromân

1.1. Influenţa tipului I asupra tipului II (forme cu *ă*/*e* în radicalul accentuat, în locul lui *a* etimologic, aşa cum este cazul formelor dialectale de tip (*mă*) *îmbr**ă**c–* (*te*) *îmbr**e**ci* < **imbr**a**co*) este, în cele mai multe cazuri, relativ târzie, dar generatoare de inovaţii remarcabile[1] prin extensiunea în graiurile dacoromâne actuale.

[1] Sextil Puşcariu (1959, p. 375) a întrevăzut şi o altă explicaţie pentru amploarea pe care a luat-o în graiurile dacoromâne modificarea paradigmelor etimologice cu *a* în radicalul etimonului; singura alternanţă etimologică în vocalismul radicalului fiind, la verbele din această serie, cea determinată de accent (*l**a**s*/*l**ă**săm*), Puşcariu a crezut că este posibil ca în apariţia tipului dialectal *lăs* să fi jucat un rol şi influenţa formelor accentuate pe flectiv, ipoteză preluată şi de D. Uriţescu (*Tratat* 1984, p. 305; 2007, p. 41). Influenţa infinitivului, propusă ca explicaţie de Ov. Densusianu (GH, p. 48–49 – *apud* Uriţescu 2007, p. 41) urmează aceeaşi linie a unei modelări *intraparadigmatice*.

Caietele Sextil Puşcariu, II, 2015, Cluj-Napoca, p. 262–293

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

În estimarea anvergurii acestui fenomen şi a repartiţiei dialectale a rezultatelor lui este de maximă relevanţă situaţia istorică şi dialectală a celor două subtipuri fonetice ale tipului I (vezi *infra*, **2.**). Relaţia destul de strânsă între repartiţia geografică a variantelor subtipului I.b. (subtipul I.a. este practic fără oscilaţii în diacronie şi sincronie) şi caracteristicile modificării tipurilor *l**a**xo* şi **imbr**a**co* arată că, în ciuda caracterului plauzibil pe care îl au explicaţiile intraparadigmatice (vezi nota 1), factorul determinant în apariţia şi răspândirea variantelor cu vocalism modificat a fost influenţa paradigmelor care au alternanţe etimologice, produse după consoane generatoare de velarizări.

1.2. Influenţa tipului II asupra tipului I (forme cu *a* în radicalul accentuat, în locul lui *e* etimologic/*ă* determinat fonetic: tipul literar *r**a**bd* < probabil *r**e**(o)bd(ur)o* şi tipul dialectal *ar**a**t* < *arr**e**cto*) este foarte veche în cazul lui *a răbda* (vezi Zamfir 2005, p. 238–240), dar slab reprezentată în graiurile dacoromâne; din rezultatele anchetelor NALR se vede că apariţia lui *á* în radicalul verbelor din seria *arr**e**cto* nu a depăşit limitele subdialectului crişean: Ind.-Cj. 1 sg. (*să*) *arát*, Ind.-Cj. 2 sg. (*să*) *aráţi* nu apar decât în graiurile din această parte a Dacoromaniei (NALR–Criş., vol. I, h. 169; ALRR–Sinteză, vol. II, h. 236).

2. Tipul I: verbe provenite din forme latine cu *e* (< lat. *ĕ, ē, ĭ*) în radical

În funcţie de consoana care a determinant velarizarea vocalei etimologice *é* în ceea ce se numeşte „poziţie dură” şi, ca urmare, apariţia alternanţelor în radicalul accentuat, influenţate de flectiv – *-u* (> Ø)/*-i̯-ă*/*-e*[2] –, tipul I se împarte în două subtipuri:

I.a. tipul cu *e* după *labială*, care implică modificări specifice (*e* > *ă* şi *e̯a* > *a* în poziţie dură), se întâlneşte în **toate** graiurile dacoromâne.

În cazul verbelor ca *în**v**ăţa, s**p**ăla* < *inu**ĭ**tiare, exp**e**(r)la(ua)re*, alterarea vocalei *e* în poziţie „dură” apare, din cele mai vechi timpuri, în **toate** tipurile de texte – chiar şi în cele mai conservatoare, care păstrează stadii fonetice absente din cele mai multe texte dacoromâne vechi (atestând o fază fonetică pe care cele mai multe graiuri o depăşiseră încă din epoca preliterară). În textele rotacizante – unde se mai păstrează încă *e* după labială în forma pronominală (cvasi)regulată *m**e*** (chirilic ѥ, de multe ori scris greşit[3] ѧ) – apare aproape fără excepţie *ă*|_ *u* (Ø) şi *a*|_ *ă* în paradimele tipului în discuţie[4]:

ex. Ind. 1 ѧ*vă̯ţu* PS 161:3; 188:1 (~*-me*); 240:2–3j (id.); 393:2j (id.; ѧ adăugat deasupra rândului); 411:5 ѧ*vă̯ţū-me*);

[2] Coincidenţa dintre radicalul din poziţia |_ *i̯* cu cel din poziţia |_ *e*, specifică dacoromânei actuale, nu este valabilă pentru dacoromâna veche, unde în poziţia |_ *e* apare încă diftongul *e̯a*.

[3] Probabil ca urmare a extrem de frecventei confuzii între slovele ѥ şi ѧ şi, în mai mică măsură, a influenţei formei pronominale slave мѧ.

[4] Chiar şi la verbe cu radical bisilabic, cum este *a ap**ă**ra* < *adp**a**rare* – unde s-a extins o alternanţă secundară *ă*/*e* după labială, dar în poziţie atonă, apar în textele rotacizante forme primare cu *ă* etimologic înainte de flectiv palatal: Cj. 3 *se ap**ă**re* CV 32[r]:3.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Ind. 3 ⁂v**a**ţă CV 17^{r}:2; 54^{r}:6 (terminat în -ъ); 84^{r}:6; PH 1^{r}:10 (~-s҃); 30^{r}:8 (id.); 61^{r}:11j (id.); PS 73:1; 115:8 (~-*se*); 219:5–6j (id.);

Ind. 3/6 (?) ⁂v**a**ţă PH 106^{v}:1;

Ind. 6 ⁂v**a**ţă PH 1^{v}:2–3 (~-s҃);

Cj. 1 *se* ⁂v**ă**ţu CV 10^{r}:6 (neg.); PH 105^{r}:12 (*se* m҃⁂v**ă**ţu); PS 402:2j (~-*me*)

Imp. 2 ⁂v**a**ţă PH 19^{v}:11 (~-m҃); 12–13 (id.); 102^{v}:7–8 (id.); 103^{r}:13 (id.); 104^{v}:7j (id.); 2–3j (id.); 105^{r}:4 (id.); 106^{v}:2j (id.); 107^{v}:10 (id.); 108^{r}:8 (m҃~); 120^{v}:8j (~-m҃); PS 71:1j (~-*me*); 72:2–3 (id.); 393:6 (id.); 401:1j (id.); 402:6 (id.); 409:3–4j (id.); 414:8 (id.); 463:2 (id.);

Imp. 2 *sp***a**l**ă** CV 21^{r}:9–10.

Exemplele de mai sus ilustrează un tip care a fost **unitar pe tot parcursul istoriei limbii române**, în toate tipurile de graiuri, şi care diferă de tipul literar actual numai prin păstrarea diftongului ѧ în poziţie moale, în formele de Cj. 3–6 (ex. Cj. 3 *se* ⁂v**ea**ţe PS 344:5; ⁂v**ea**ţe-*se* 107:2).

Gradul de recurenţă pe care îl au formele cu radical tonic ale verbului *a învăţa* în PH şi PS şi regularitatea vocalismului *ă* în poziţie dură arată că o formă precum *se* ⁂v**e**ţu-*me* PS 416:8–9 trebuie considerată un fenomen total atipic chiar şi pentru această regiune şi epocă.

I.b. La verbele cu *e* precedat de (C +) *r*, velarizarea în poziţie dură (*e* > *ă* şi ѧ > *a*) este un fenomen extrem de oscilant în diacronie şi în sincronie. Caracterul „facultativ” pe care îl au modificările vocalelor palatale după *r* face ca încă din dacoromâna veche să apară mai multe serii de variante, iar situaţia din graiurile dacoromâne actuale să fie extrem de neunitară (vezi Zamfir 2005, p. 233–241).

Ceea ce caracterizează verbele din această serie este supravieţuirea unor forme fără velarizarea vocalei etimologice în textele cu *r* moale (adică în care se conservă tipurile fonetice r**e**u < lat. r**e**us, ur**e**scu < lat. horr**e**sco; r**i**u < lat. r**i**uus, ur**i** < lat. horr**i**re).

Caracterul extrem de complex pe care îl are istoricul modificării paradigmelor cu *e* precedat de *r* decurge din neregularitatea profundă a fenomenului velarizării după această consoană; chiar şi secolul al XVI-lea, fenomenul apare extrem de inconsecvent în textele rotacizante, unde unei forme ca:

Ind. 1 arr**e**tu PH 101^{v}:10,

ca şi păstrării lui *e* în câteva forme cu radical aton (Inf. arr**e**ta PH 35^{v}:9; 49^{r}:7j; Part. arr**e**tatu PH 121^{r}:11–12), i se opune, pe lângă prezenţa net predominantă a velarizării în formele cu radical aton ale aceleiaşi paradigme (pf. s. 1 aсъ**ă**taĭu-ţi-*me* CV 39^{r}:8–9; arr**ă**taĭu-m҃ PH 51^{v}:15; pf. s. 3 arr**ă**tă PH 81^{r}:10j (terminat în -ъ); 124^{r}:15; Inf. aсъ**ă**ta CV 60^{v}:10; arr**ă**ta PH 78^{v}:14; 90^{r}:1j–90^{v}:1), reducerea diftongului ѧ la *a* nu numai în poziţia _*ă*, ci şi în poziţia _*e* (adică într-o poziţie în care ѧ se păstrează regulat după labială, vezi *supra*):

Ind. 3 aсъ**a**tă CV 84^{r}:3j (segmentul ѧсѧ scris deasupra rândului);

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Imp. 2 *aσ**a**tă* CV 60^{v}:8; *arr**a**tă* PH 19^{v}:10; 120^{v}:12j (scris greşit cu ѧ la finală: *arr**a**ta-mi D*‹oa›*mne calea* ѧ *ceaѧ ce voĭu i*);

Cj. 6 *se aσ**a**te* CV 54^{r}:1j; 63^{r}:4j.

Prezenţa predominantă a tipului literar actual de conjugare a lui *a arăta* în textele rotacizante – unde altminteri *r* moale este ilustrat pe scară extrem de largă (practic regulat în anumite cuvinte recurente, cum ar fi verbele *a r**e**bda* şi *a ur**i***) – dovedeşte că extensiunea dialectală actuală a tipului morfo-fonetic *să arete* este şi ea rezultatul unui fenomen de analogie, cu toate că acest tip este derivabil din etimon printr-un lanţ pur fonetic, *arrecte*(*n*)*t* > *ar̯ate* > *arete*.

Ţinând seama de varietatea tipurilor morfo-fonetice care apar la aceste verbe – unde nu există o corespondenţă unitară între un flectiv şi un vocalism în radical, ci fiecare[5] flectiv (cel de Ind.-Cj. 1; cel de Ind.-Cj. 2; cel de Cj. 3–6) se poate asocia cu diferite alomorfe –, tipul II (în manifestările lui târzii şi dialectale) este mai aproape (prin diversitatea paradigmelor şi prin ariile dialectale pe care le configurează anumite serii de alomorfe) de tipul I.b. decât de tipul I.a., care nu pune probleme istorice şi dialectale.

3. Tipul II: verbe provenite din forme latine cu *a* în radical

Aşa cum am arătat şi mai sus (vezi **1.1.**), tipul II este atestat destul de târziu în istoria dialectului dacoromân (fiind practic necunoscut dacoromânei vechi), în majoritatea paradigmelor care îl ilustrează.

Există totuşi patru cazuri de modificare analogică a lui *á*, care sunt atestate, în diverse grade, încă din dacoromâna veche. Trei dintre acestea (*a adăpa*, *a înfăşa* şi *a lăsa*) vor fi prezentate în articolul de faţă, urmând ca situaţia verbului *a sări*[6], pe de o parte, şi modificările târzii, pe de altă parte, să fie descrise în contribuţii ulterioare.

3.1. Modificări cu extindere maximă

Modificările analogice pe care le-au suferit, sub influenţa verbelor de tipul I, verbele *a adăpa* (< *ad**a**quare*) şi *a înfăşa* (< *inf**a**sciare*) sunt remarcabile nu numai

[5] Aşa cum se va vedea în descrierile diferitelor paradigme – care nu vor intra însă în limitele prezentului articol –, cele trei poziţii care admit, alternativ, mai multe alomorfe ale radicalului sunt *u*/Ø, *i̯* şi *e*. Poziţia *_ă*, corespunzătoare formei de Ind. 3–6, se asociază, în principiu, cu un singur alomorf – cel etimologic sub raportul vocalismului (cu *á*); se va vedea însă că şi în această poziţie pot să apară şi alomorfe cu *ă̍* – în mod cu totul izolat, dat fiind caracterul aberant al prezenţei lui *ă̍* înainte de *ă* (context în care *e̯a* rezultat din diftongarea metafonică a lui *e* nu poate trece decât la *a* şi unde nu există, deci, niciun model pentru promovarea altui vocalism).

[6] La verbul *a sări* intervin probleme suplimentare, determinate de structura fonetică a radicalului şi de apartenenţa sa la conjugarea a IV-a, ceea ce implică: 1) multiplicarea seriilor de alomorfe ca urmare a opoziţiei iotacizat/neiotacizat; 2) problema omonimiei Ind. 1–Ind. 6 şi a măsurii în care modificarea radicalului la Ind. 1 se asociază cu o modificare de acelaşi tip la Ind. 6; 3) faptul că la Ind. 3 radicalul se află în poziţia *_e*, ceea ce atrage (în unele cazuri) intrarea acestei forme din paradigmă în sistemul modificărilor care la verbele de conjugarea I afectează formele de Cj. 3–6, dar lasă în principiu nealterate formele de Ind. 3–6. Din aceste motive, situaţia istorică şi dialectală a verbului *a sări* va fi prezentată separat.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

prin vechimea atestării (extrem de timpurie la cel dintâi), ci şi prin faptul că formele cu radical modificat au devenit practic generale în dacoromână şi s-au fixat ca *forme literare* (cf. DOOM[1]: ind. prez. 1 sg. *adắp*, 2 sg. *adắpi*, 3 *adápă*; conj. prez. 3 *să adápe*; ind. prez. 1 sg. *înfắş*, 2 sg. *înféşi*, 3 *înfáşă*, conj. prez. 3 *să înféşe*; fără nici o diferenţiere în DOOM[2]).

După cum se vede şi din compararea paradigmelor pe care le recomandă lucrările normative actuale, la verbul *a înfăşa* modelarea după tipul I a căpătat o extindere maximă, incluzând formele de conjunctiv, în timp ce la verbul *a adăpa* formele de Cj. 3–6 au rămas în afara fenomenului modificării analogice. Situaţia din varianta normată a limbi române actuale este proporţională cu situaţia din graiurile dacoromâne (unde conjunctivul etimologic *să adape* acoperă arii foarte întinse), ca şi cu aceea pe care o reflectă atestările vechi, unde modificările de la indicativ sunt extrem de avansate începând din cea mai timpurie fază, pe când cele de la conjunctiv apar izolat începând din secolul al XIX-lea (vezi **3.1.1.**); în mod analog, fixarea unei paradigme literare cu alternanţe *ă*/*e*/*a*/*e* la verbul *a înfăşa* concordă cu amploarea pe care o au în graiurile dacoromâne actuale modificările din vocalismul radicalului atât la indicativ, cât şi la conjunctiv (vezi **3.1.2.**).

3.1.1. Cazul *a adăpa*

La verbul *a adăpa* (izolat şi ca tip morfo-fonetic, prin faptul că modificarea vocalică este indusă de o oclusivă dentală), analogia este atestată încă de la cele mai vechi texte (cf. Zamfir 2005, p. 229–230). Faptul că fenomenul analogiei avansase foarte mult încă din secolul al XVI-lea explică generalizarea vocalismului secundar *adắp*, *adắpi* în aproape toată Dacoromania (ALR II, s.n., vol. VII, h. 1854 – vezi *infra*, Anexa 1, p. 267[7]), ca şi faptul că formele etimologice, marginalizate extrem de devreme, au căpătat statutul unor devieri nerelevante pentru constituirea normei literare.

Modificarea vocalismului din radicalul tonic al verbului a adăpa s-a produs în două trepte istorice:

– formele de Ind.-Cj. 1–2 sunt alterate încă din dacoromâna veche şi s-au extins pe aproape tot teritoriul dacoromân;

– formele de Cj. 3–6 (*să adepe* < *să adẹ̆pe*; *să adăpe*) sunt necunoscute dacoromânei vechi şi limitate dialectal în dacoromâna actuală – coincizând, în liniile esenţiale, cu distribuţia formelor secundare din acele serii ale tipului II care s-au modificat târziu (tipul *să îmbrece*, *să îmbrăce*).

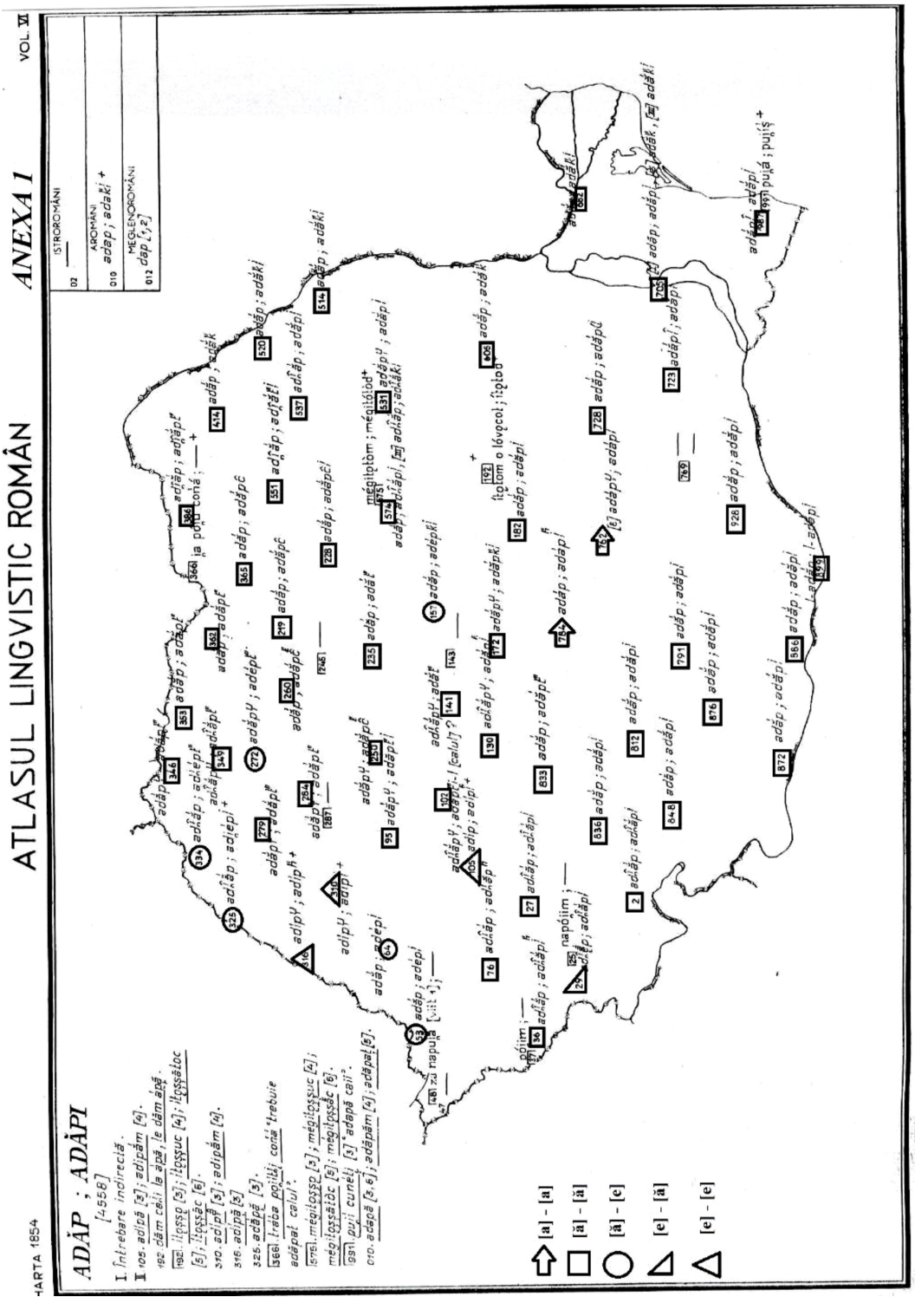
Formele etimologice de Ind.-Cj. 1–2 ale lui *a adăpa* sunt atestate izolat în secolul al XVI-lea, fără continuitate în secolele următoare şi extrem de slab reprezentate în graiurile dacoromâne actuale:

> Ind. 2 *adapi* (**ѧдапи**) PS 109:7 de jos (*şi cu izvoсuĪpiştea Ta ~*);
>
> Imp. 2 (?) *adapi* (**ѧдапи**) PS 261:2 de jos (*satūră-nă de păne lacremată, şi ~-ni lacrămă ѧ măsuсă*).

[7] Simbolurile şi legenda marcate pe hărţile din ALR (*Anexele 1*, *2*, *8*, *10*) ne aparţin.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Anexa 1. ADĂP; ADĂPI (după ALR II, s.n., vol. VII,, h. 1854)

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Apariţia lui *ă* în radical, în locul lui *a* etimologic, este o inovaţie care în secolul al XVI-lea era cunoscută inclusiv în aria rotacizantă (pentru care PS atestă formele etimologice):

Ind. 2 *adắpi* (**ѧдъпи**) PH 86^{v}:9 (~ *cūdri de pre mai de sūsьlь* ***Tău***); CP 63^{v}:6; 155^{v}:12.

Cu excepţia „relicvelor” din PS, toate atestările vechi dacoromâne sunt cu *ă* în radicalul primelor două persoane ale singularului:

Ind. 1 *adắp* TC s.v. *adaquo*; **ѧдъп** LB;
Ind. 2 *adắpĭ* (**ѧдъпй**) *B. Blaj* 600^{2}:1; *adắp'* (**ѧдъпь́**)[8] *Ps. vs.* 188^{r}:10.

În schimb, la Cj. 3–6, toate textele dacoromâne oferă până târziu numai forme cu *a* în radical:

Cj. 3 *să ad**a**pe* (**ѧдѧпє**) PO 97:5; 184:7; BB 2^{1}:9j; VTŢR 2^{v}:12j, col. II;
Cj. 6 *să ad**a**pe* (**ѧдѧпє**) C. *Ap.* 388:8 de jos (*să se*); BB 40^{1}:25j; VTŢR 25^{v}:12, col. II.

Judecând după cele mai multe atestări (în măsura în care sunt justificate concluziile bazate pe situaţia unui verb care, ca urmare a semantismului său, este destul de rar întrebuinţat în scris), ca şi din rezistenţa în graiuri şi în limba literară a conjunctivului etimologic *să adape*, ar fi de aşteptat ca modificarea analogică a lui *a* accentuat să se fi produs de târziu. Cu toate acestea, conjunctivul secundar se întâlneşte deja – în forma specifică dacoromânei vechi, cu diftongul *e̯a* în poziţia *_e* – în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, într-un manuscris moldovenesc:

Cj. 3 *să ad**ea**pe* (**сѣ ѧдѣпє**) NM 3^{r}:14–15, col I; 27^{v}:24, col. II.

În forma cunoscută graiurilor actuale care înregistrează modificarea analogică la conjunctivul lui *a adăpa*, inovaţia este atestată abia în secolul al XIX-lea, în nord-vestul Dacoromaniei:

Cj. 3 *să ad**e**pe* AT I, p. 229 (*apud* Marin TILR).

În ciuda extinderii neobişnuit de timpurii a inovaţiei modificării radicalului în formele 1şi 2 ale indicativului prezent al lui *a adăpa*, anchetele NALR[*] indică păstrarea perechii primare cu *á* în radical într-o măsură mult mai mare decât cea care

[8] Textele datorate mitropolitului Dosoftei se caracterizează prin reducerea curentă a lui *i* final asilabic după *orice fel de consoane*, ceea ce în scrierea chirilică se reflectă prin grafii terminate fie în consoană suprascrisă, fie prin consoană urmată de semn fără valoare fonetică (de obicei paiericul).

[*] Răspunsurile la întrebările [867] (*adap–adapi*), [868] (*să adape*), [562] (*înfăş–înfeşi*), [563] (*să înfaşe*), [1872] (*las–laşi*) şi [1873] (*să lase*) din Chestionarul NALR nu au fost publicate până în prezent pentru unele regiuni (Banat, Crişana, Transilvania, Moldova şi Bucovina, Muntenia şi Dobrogea). Este locul să exprimăm aici recunoştinţa pe care o datorăm colegelor noastre, Veronica Ana Vlasin şi Gabriela Violeta Adam (Cluj-Napoca) şi Luminiţa Botoşineanu (Iaşi), care, cu acordul unora dintre autorii anchetelor (Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu – Banat; Dorin Uriţescu – Crişana; Dumitru Loşonţi – Transilvania; Stelian Dumistrăcel – Moldova şi Bucovina), au avut bunăvoinţa şi răbdarea de a scana sau de a transpune în variantă electronică fişele aflate în arhivele de la Cluj şi de la Iaşi şi de a ni le trimite spre valorificare. În ceea ce priveşte materialul încă nepublicat din Muntenia şi Dobrogea, am valorificat fişele de anchetă aflate la Institutul de Lingvistică din Bucureşti.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

se poate deduce din reţeaua ALR (vezi *supra,* Anexa 1, p. 267); faţă de cele două puncte munteneşti, singurele din ALR cu forme etimologice, atlasele regionale permit identificarea paradigmei etimologice într-o parte considerabilă a Munteniei (peste 20 de localităţi) şi, sporadic, în Transilvania şi Moldova, iar în Crişana şi Bucovina excepţional. La acestea se adaugă perechile în care *á* etimologic (fie la persoana I, fie la a II-a) se combină cu o vocală neetimologică la cealaltă persoană; astfel de perechi hibride (cu păstrare parţială a flexiunii etimologice) sunt predominante tot în Muntenia (+ un punct din sudul Olteniei), unde însumează 10 atestări – în afară de care perechi hibride mai apar sporadic în Transilvania şi Moldova.

Concentrarea atestării tipului etimologic în Muntenia arată că inovaţia – deşi atestată încă din secolul al XVI-lea în această arie, în opoziţie cu o parte a ariei rotacizante, vezi *supra* – nu a pornit de aici; este, de altfel, în acord cu situaţia generală a graiurilor munteneşti în privinţa destinului paradigmelor cu *á* etimologic în radical faptul că aceste graiuri se arată a fi *cele mai rezistente la modificările analogice, inclusiv în cazul inovaţiilor care au devenit literare*.

Aşa cum se contura deja din ALR, avansarea modificării vocalismului etimologic către unul de tip *învăţ – învеţi* (cu *é* în poziţie moale) ajunge să determine arii foarte specifice în Dacoromania. Cu toate că tipul literar *adăp – adăpi* este bine păstrat în Crişana şi în Transilvania, cea mai mare parte a graiurilor din aceste două regiuni au inovat către promovarea vocalismului palatal în poziţie moale (tipul *adắp – adépí*) şi chiar către atragerea persoanei I sg. în această modificare suplimentară şi, ca atare, către refacerea unei paradigme unitare (tipul *adép – adépí*).

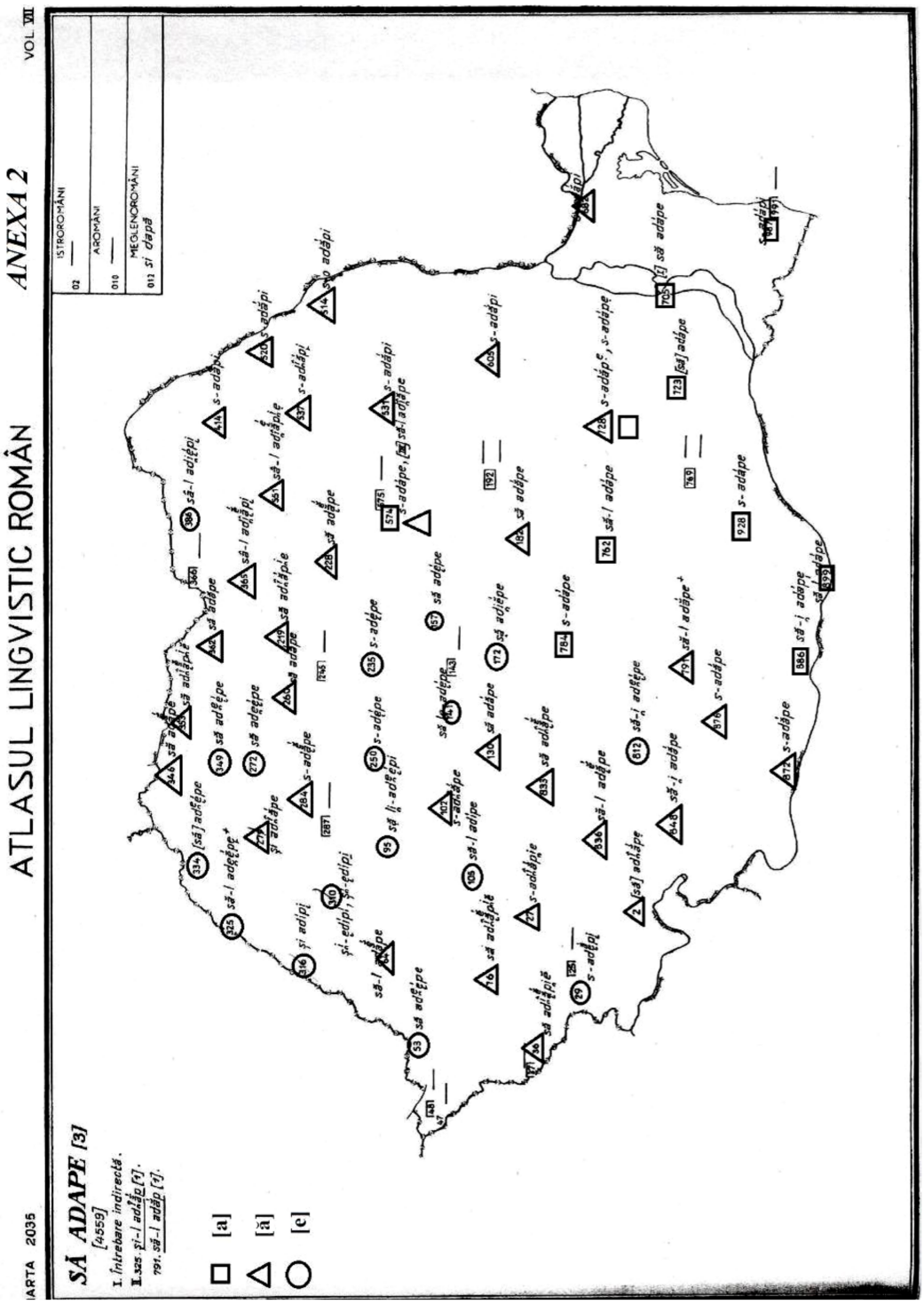
Deşi s-a conservat până târziu în diferite regiuni ale Dacoromaniei şi s-a fixat ca formă normată a limbii române actuale, conjunctivul etimologic *să adápe* apare substituit prin forme analogice într-o mare parte a graiurilor dacoromâne actuale. Judecând după situaţia reflectată în ALR II (vezi *infra,* Anexa 2, p. 270), cele două tipuri de conjunctive analogice – cu *ắ* şi cu *é* – acoperă cea mai mare parte a Dacoromaniei, în timp ce numai estul Munteniei formează, împreună cu Dobrogea, o arie conservatoare continuă. În Oltenia, vestul Munteniei, Moldova, Maramureş şi nordul Transilvaniei este aproape exclusiv tipul *să adắpe*, iar în Banat, Crişana şi în cea mai mare parte a Transilvaniei tipurile *să adắpe* şi *să adépe* sunt destul de amestecate.

Graţie unei reţele de o densitate incomparabilă cu cea a ALR II, situaţia din NALR (vezi *infra,* Anexa 3, p. 271[9]) dovedeşte că tipul etimologic *să adápe* s-a conservat într-o măsură considerabilă şi în sudul Olteniei, cu prelungiri spre centrul

[9] Hărţile din *Anexele 3, 4, 6, 9* şi *11* şi listele de referinţă din *Anexele 5* şi *7* au fost realizate, pe baza materialului (publicat sau necartografiat) din NALR, conform unor principii asemănătoare celor prezentate în ALRR. Sinteză I (p. XXXVII) şi II (p. XLVIII). Am luat în consideraţie formele relevante pentru fenomenul în discuţie, indiferent de ordinea răspunsurilor, excluzând alte tipuri sau alţi termeni (marcaţi, de regulă, prin –), cu excepţia cazurilor în care aceştia au avut importanţă în explicarea unor fonetisme. Am reprezentat pe hartă un sigur răspuns, indiferent de numărul de localităţi în care acesta a fost înregistrat.

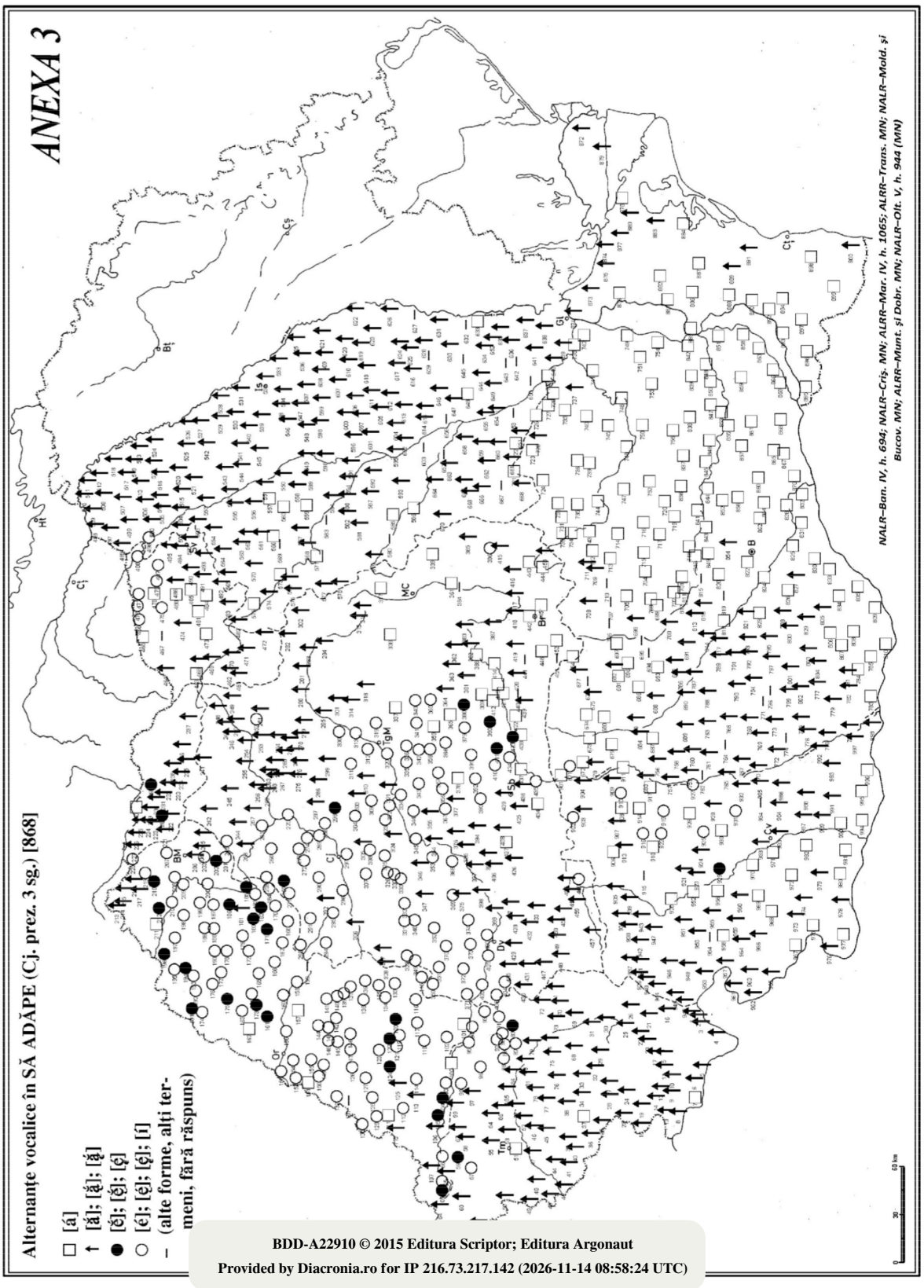
BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Anexa 2. SĂ ADAPE (după ALR II, s.n., vol. VII, h. 2035)

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Anexa 3. SĂ ADĂPE

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

şi nordul acestei regiuni, în sudul şi sud-estul Transilvaniei, în Bucovina şi într-o mică arie din nord-vestul Moldovei; în celelalte zone, el se întâlneşte în puncte dispersate. Tipul *să adă̆pe* apare ca diagnostic pentru Moldova, Maramureş, Banat, vestul Olteniei, vestul şi nordul Transilvaniei, iar în Crişana şi în partea centrală a Transilvaniei apar formele specifice cu *é* (*e̋*) în poziţia *_e*; subtipul cu velarizare (*ĕ̋*, *e̋̆*) este minoritar în aceste zone (în Transilvania nu se întâlneşte decât în punctele 380, 390, 411 şi 423; în Crişana este ceva mai extins).

3.1.2. Cazul *a înfăşa*

La fel ca în cazul lui *a adăpa*, modificarea analogică a lui *á* este atestată devreme la *a înfăşa* (*să ⩚făşi Myst.* 50^{v}:17; cf. Zamfir 2005, p. 231) – ceea ce concordă cu amploarea extensiunii dialectale şi cu fixarea formelor analogice ca literare (vezi *supra* **3.1.**) –, dar deosebirea constă în faptul că formele de conjunctiv participă şi ele la extensiunea maximă (deopotrivă dialectală şi literară) a inovaţiei. Cu toate acestea, forme de conjunctiv cu *á* se păstrau încă în secolul al XVII-lea: Cj. 6 *să desfaşe Caz. I.* 297:1; *Caz. D.* 712:19 (cf. Zamfir 2005, p. 231).

Amploarea pe care a luat-o modificarea din paradigma lui *a înfăşa* ţine de tipul morfo-fonetic în care se încadrează acest verb; modificările analogice după labială reprezintă o tendinţă extrem de puternică în dialectul dacoromân, unde faptul că velarizarea vocalelor palatale în poziţie dură este obligatorie atrage fixarea unor reguli de corespondenţă: *ă* în poziţia *_u* (> Ø)/*e* în poziţia *_i̇*/*a* în poziţia *_ă*/*e̯a* (monoftongat mai târziu la *e*) în poziţia *_e*. Spre deosebire de verbele cu (C +) *r* în radical, la verbele cu labială apar în măsură mult mai mică alomorfe cu *ă* în poziţiile *_i̇* şi *_i̇e*: *înfeşi* faţă de *te-mbrăci*/*te-mbreci*, la fel ca *înveţi* faţă de *crăpi*/*crepi*.

Puterea modificărilor analogice după labială depăşeşte cadrul flexiunii verbale şi se reflectă cel mai bine în modificarea extrem de timpurie şi cvasitotală a flexiunii lui *faţă* (< *facies*): formele de pl. şi cele de G-D sunt modificate după tipul etimologic *fată* (< *fe̯ată* < *feta*) – *fe̯ate* (< *fetæ*), care a influenţat flexiunea numelor cu *a* etimologic precedat de *f*, determinând apariţia alomorfelor neetimologice de G-D sg. *feaţe*(*ei*) şi de pl. *feaţe*(*le/loru*). Alomorfele cu *e̯a* în loc de *a* în poziţia *_e* au fost regulate în dacoromâna veche, unde forma etimologică *faţe* se întâlneşte excepţional: *⩚tr-aleanul faţeei gerūlui cinre va mai sta* PH 124^{r}:8–9; acelaşi tip etimologic şi acelaşi tip de modelare analogică îl reprezintă *faşă* < *fascia*, greu de urmărit în faza veche a limbii române, dar ajuns la rezultate proporţionale cu ale verbului înrudit etimologic, de care ne ocupăm în acest paragraf.

Verbul *a înfăşa* fiind în general rar atestat în texte (şi cu atât mai puţin în forme de prezent), evoluţia tipului analogic este greu de urmărit; nu dispunem de alte atestări vechi în afară de formele reproduse mai sus. Expansiunea neobişnuită a flexiunii cu alternanţe presupune însă o avansare extrem de rapidă a inovaţiei.

Flexiunea literară actuală este atestată, înainte de jumătatea secolului al XIX-lea, în tabelul de conjugări anexat de Iordache Golescu (*Gram.*, p. 60): (*să*) *⩚feşĭ* – *⩚faşă* – să *⩚feşe*; forma de Ind. 1 nu este dată explicit, dar, din comparaţia

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

cu felul în care sunt date paradigmele altor verbe, rezultă că forma 1 nu se mai dă în cazurile în care tema ei coincide (abstracţie făcând de accent) cu a infinitivului; ca atare, vocala din forma de Ind.-Cj. 1 trebuie să fie *ắ* (*ѧ҃fắş*, ca în infinitivul *ѧ҃fă̑şa*).

Este, de asemenea, atestată încă din secolul al XIX-lea – şi asociată cu fonetismul analogic *ắ* în radical – amplificarea radicalului prin diereza specifică radicalelor terminate în consoană palatală (larg răspândită şi ea în graiurile dacoromâne actuale; vezi *infra*):

ѧ҃фъ́шіїѭ *windeln, einwindeln* Clem. 125:8.

Tipul analogic este foarte extins în graiuri; deşi cu o frecvenţă redusă în textele dialectale, *a înfăşa* apare cu vocalismul analogic în zone care au *a* etimologic păstrat la verbe recurente în uz (vezi **3.2.**) – ceea ce ţine, fireşte, de statutul istoric profund diferit pe care îl au flexiunile modificate:

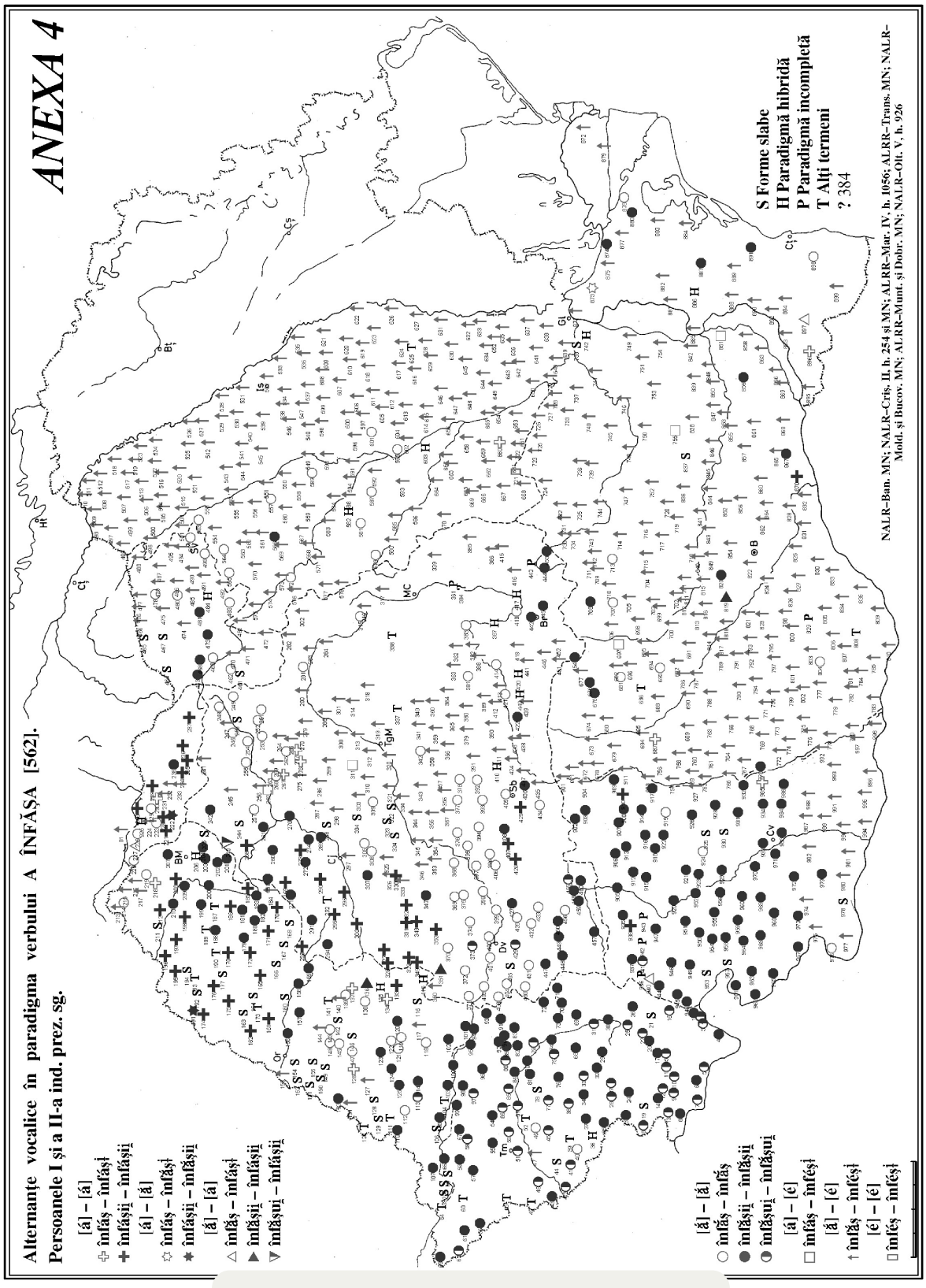
Cj. 6 *să în҆fi҆é́şi҆* TD–Bas. 30.

Situaţia verbului *a înfăşa* în dacoromâna actuală (vezi *infra*, Anexa 4, p. 274, şi Anexa 5, p. 288) are o complexitate care îl izolează complet în cadrul general al verbelor cu modificare analogică a lui *a* din radical. În primul rând, paradigma primară tare a fost dublată la *a înfăşa* – cum se întâmplă la cele mai multe verbe asociabile cu o temă nominală – de o paradigmă slabă (unde radicalul fiind aton în toate poziţiile, problema alternanţelor dispare). În al doilea rând, radicalul a suferit în unele regiuni – pe lângă modificările vocalice – o amplificare specifică mai multor serii de cuvinte cu radical terminat în consoană palatală, în care elementul vocalic asilabic perceput la jonctura dintre radical şi flectiv poate ajunge să capete caracter silabic: *înfáşe* > *înfáş**i҆e*** > *înfáş**i҆(i҆)**e*. În alt treilea rând, paradigmele cu radical amplificat (de tip Ind.-Cj. 1–2 *înfáş**i҆i҆***, Cj. 3–6 să *înfáş**i҆i҆e*) fie s-au intersectat cu paradigmele în *-ui* (cf. Uriţescu 2007, p. 51), fie au fost contaminate de verbul *a înfăşura*[10] şi au generat un tip *înfáş**u҆i҆***, iar posibilităţile de combinare între tipurile rezultate din aceste multiple schimbări (în vocalismul radicalului şi la finala acestuia) sunt extrem de variate în graiuri. Variaţia în interiorul radicalului este totuşi mai redusă la formele cu radical amplificat (extrem de specifice pentru jumătatea vestică a ţării: Oltenia, Banat, Crişana, Maramureş – cu prelungiri în Bucovina; izolat în sudul Transilvaniei şi nordul Munteniei; cu totul sporadic în sudul-estul Munteniei şi Dobrogea), unde nu este admis decât vocalismul *a* sau *ă* în interiorul radicalului, dar niciodată *e*.

[10] Ipoteza poate fi susţinută de faptul că verbul *a înfăşura* (în formele accentuate pe radical: *înfắşur*/*să înfắşure*) se întâlneşte în aceeaşi arie în care sunt înregistrate formele *înfắşu҆i҆*/*să înfắşu҆e*, cele două verbe combinându-se, într-un caz izolat totuşi, în aceeaşi paradigmă (vezi *Anexele 5* şi *7*).

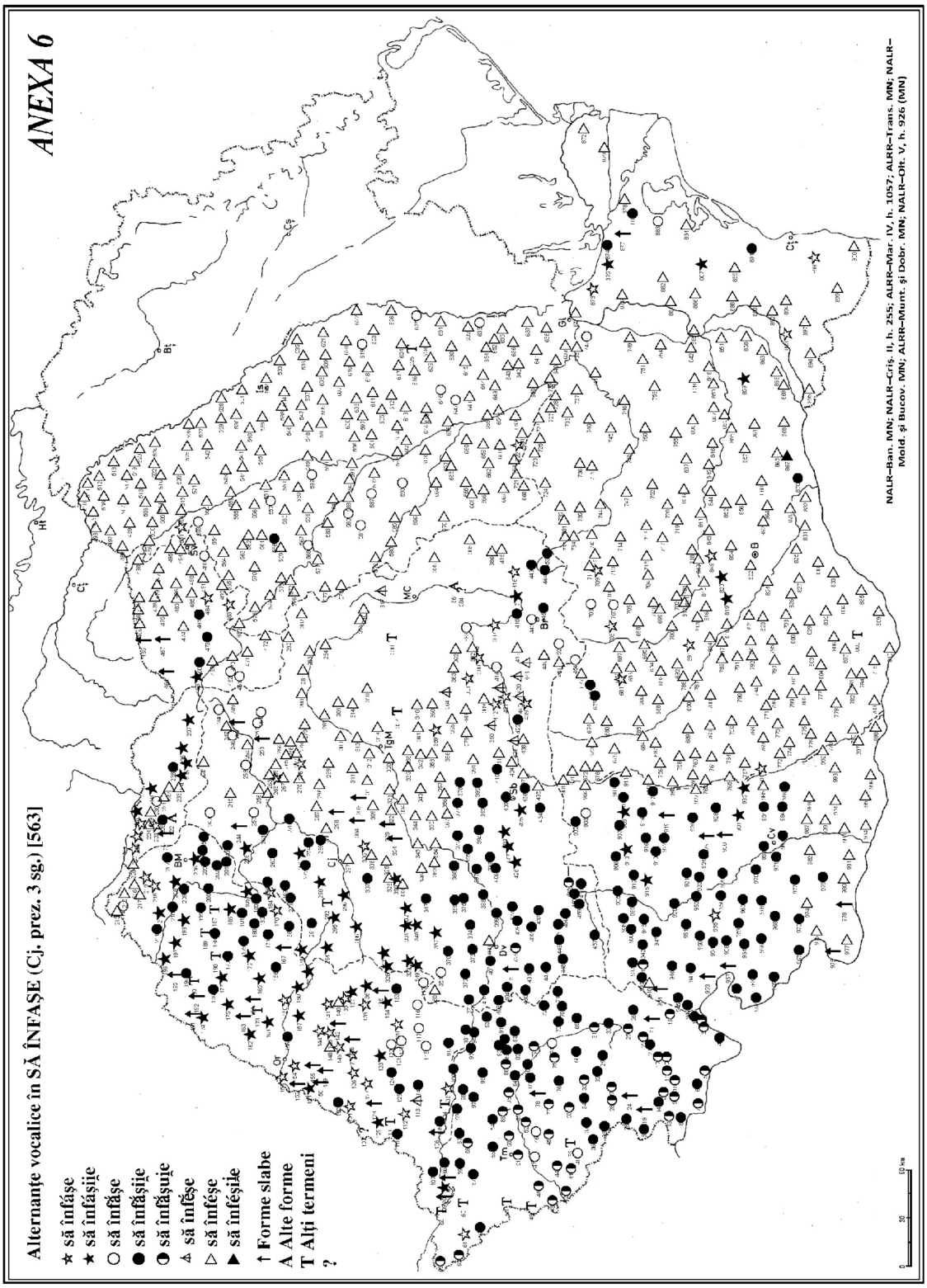
BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Anexa 4. A ÎNFĂŞA

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Anexa 6. SĂ ÎNFAŞE

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Pe de altă parte, asocierea dintre formele cu radical tonic ale verbului *a înfăşa* şi tema nominală ***faşă*** pare să dea seama de faptul că, în ciuda extensiunii pe care a luat-o modelarea după tipul flexionar *înv**ă**ţ – înv**e**ţi – să înv**e**ţe*, pe atlas se observă forme cu *á* în radical, cu o distribuţie geografică diferită de cea a formelor primare *ad**á**p – ad**á**pi* (vezi **3.1.1.**) – extrem de răzleţ în Muntenia şi în mod ceva mai grupat în Transilvania şi Crişana, adică exact în ariile în care modificarea paradigmelor primare cu *a* a luat cea mai mare amploare.

Este totuşi evident că, dincolo de complicaţiile neobişnuite care intervin la acest verb, flexiunea de tip literar este net predominantă pe ansamblul Dacoromaniei; tipul literar este net predominant şi la conjunctiv (vezi *supra*, Anexa 6, p. 275, şi *infra*, Anexa 7, p. 291), unde opoziţia dialectală majoră nu este între *să înf**é**şe* şi tipul (etimologic, dar datorat foarte probabil influenţei substantivului *fáşă*; vezi *supra*) *să înf**á**şe* (cu o răspândire considerabilă în Crişana, care pare a fi, la fel ca în cazul perechii Ind. 1–2, aria lui specifică) sau cel analogic *să înf**ắ**şe* (răspândit prin Crişana şi nordul Transilvaniei; foarte slab reprezentat în alte zone), ci între *să înf**é**şe* şi diversele variante cu radical amplificat, care, grupate, conturează o arie compactă (practic identică cu cea Ind.-Cj. 1–2, vezi *supra*) în jumătatea vestică a ţării.

3.2. Modificări limitate dialectal

Singurul verb din seria celor asupra cărora ne-am oprit în prezentul articol, care este atestat pe scară largă în cele mai variate tipuri de texte şi care, ca urmare, permite ca inovaţia modificării vocalismului originar să poată fi mult mai bine urmărită, este verbul *a lăsa*. Deosebirea dintre acesta şi verbele prezentate sub **3.1.** constă în faptul că analogia este atestată cu totul izolat în dacoromâna veche, iar rezultatele ei au rămas net limitate dialectal pentru toate formele care au suferit-o.

Devierea de la paradigma identică cu cea literară actuală (pe care *a lăsa* a avut-o în cea mai mare parte a dacoromânei vechi; vezi Zamfir 2005, p. 226–229) nu poate fi ilustrată, înainte de anul 1700, decât prin forma documentară:

Cj. 2 *să l**e**şi* IZ III_2/72, 121:8.

Această atestare este absolut izolată şi nespecifică; la sfârşitul secolului al XVII-lea, formele regulate în surse din diferite arii – inclusiv în cele moldoveneşti sau recunoscute a avea un strat dialectal moldovenesc bine conturat (vezi şi **3.1.1.** pentru atestarea inovaţiei *să adeape*) – sunt nealterate:

Ind. 1 *l**a**s(u)* TC 38 de ocurenţe (folosit în glosarea a diverse intrări);
Cj. 1 *să l**a**sѣ* BB 192^1:5j;
Cj. 2 *să l**a**şi* BB 63^1:10j; 84^2:6j; 88^1:12j; 101^1:34 (neg.); 135^2:21 (id.); NM 86^1:3j (terminat în ѡ ss.); 107^2:29; 111^2:22 (terminat în ѡ ss.); 157^2:13 (id.; neg.); 165^1:6–7j (id.); VTŢR 109^2:17j (terminat în ѡ ss.); 176^2:2 (id.; neg.);
Cj. 3 *să l**a**se* BB *Pred. Ş. Cant.* 1:9; 34^2:3; 51^1:21 (neg.); 147^1:20 (id.); NM 45^1:18j; 67^1:24 (neg.); 178^2:8–9 (id.); VTŢR 66^2:10j (id.);
Cj. 6 *să l**a**se* BB Predosl. *Dan. Pan.*

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Şi mai târziu, în cursul secolului al XVIII-lea, sursele noastre oferă fără excepţie – pentru Moldova, Ţara Românească şi sudul Transilvaniei – formele etimologice ale lui *a lăsa*; dialectală este numai velarizarea lui *-e* de la conjunctiv după *s* dur, în cele mai multe surse moldoveneşti. Este remarcabil că un text ca *Letopiseţul* lui Neculce, în care sunt atestate în mod curent inovaţii (preponderent fonetice) ale graiurilor moldoveneşti, extinse în faza târzie a dacoromânei vechi, nu are la *a lăsa* decât forme cu *a* în radicalul tonic; de asemenea, *lăs*, *leşi* şi *să lese*/*lesă* sunt inexistente în Letopiseţul lui Amiras:

Ind. 1 *l**a**s* Bul. Com. Ist. IV 153 (ŢR, sf. s. XVIII); Nec. *Let.* 25;
Cj. 2 *să l**a**şi* Nec. *Let.* 34;
Cj. 3 *să l**a**să* Cant. *Div.* 42[r] (refl. *să să*); *Ist. ier.*343 (neg.); Amiras 253[r]; 280[v]; 289[r] (neg.); 292[r] (de 2 ori); Nec. *Let.* 17, 25, 27, 354, 368;
Cj. 6 *să l**a**să Ist. Ier.* 310 (neg.); 445 (id.); Amiras 254[v]; 294[r]; 315[v] (neg.).

Pentru sudul Transilvaniei, perechea etimologică **лас** – **лашй** este dată de Eust. *Gr. rum.* 13[r] la exemple de „slove glasnice schimbătoare”.

Aşa cum este de aşteptat într-o arie străină inovaţiilor din această serie, sursele munteneşti din secolul al XIX-lea oferă exclusiv forme etimologice, care sunt confirmate de gramatici:

Ind./Cj. 3 (?) *l**a**se* Bul. Com. Ist. III 106 (Ţara Românească, începutul. sec. al XIX-lea: *Şi s-au juratu înnaintea tuturoru cu blestemu că pe părintele stariţulu **nu-lu lase** în viiaţă*);
Cj. 6 *să l**a**se* Bul. Com. Ist. III 110 (Munt., 1813).

Extrem de amănunţita gramatică a lui Iordache Golescu de la 1840 dă pentru *a lăsa* – în tabelul anexat la pagina 60 a cărţii şi intitulat *Icoană prescurtătoare dă înduplecarea graiurilor neregulate* – forme etimologice pentru toate punctele paradigmei în care au apărut „neregularităţi” în diverse graiuri dacoromâne: *l**a**s* – (*să*) *l**a**şĭ* – *să l**a**se*.

Şi în Transilvania, gramaticile şi dicţionarele dau forma etimologică de Ind. 1 ca formă-tip pentru paradigma lui *a lăsa*:

Ind. 1 **лас** Clem. 137:18; LB s.v.

Este remarcabil că LB, care înregistrează inovaţii de tipul celor asupra cărora ne-am oprit în cercetarea noastră, dar la alte verbe cu *á* etimologic, îl dă pe *l**a**s* ca fiind în afara oricărei variaţii. Pentru *a săra* < *s**a**lare*, LB dă dubletele tari **сар** şi **сър**, alături de forma slabă **сърез** – deşi pentru *a sări* < *s**a**lire* dă perechea iotacizat/neiotacizat, dar cu păstrarea lui a în ambele variante, **сар** şi **саю** –, iar în cazul lui *a începăea* < **inc**a**pēre* < *in-* + *capĕre* REW 1625 notează ceea ce s-ar putea numi o pseudorevenire la conjugarea a III-a: alături de infinitivul normal **ѧкъпѣре** – corelat cu o singură formă de Ind. 1, etimologică, **ѧкап**, – apare un infinitiv **ѧкѣпере**, imposibil de derivat din orice etimon latin, dar atestând indirect un tip dialectal foarte specific de modificare produsă în radicalul tonic şi extinsă în radicalul aton.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Chiar şi în Moldova, unde alterarea flexiunii etimologice a lui *a lăsa* e atestată cel mai devreme şi s-a extins cel mai mult, documentele ilustrează persistenţa formelor cu *a* în radicalul tonic:

Cj. 3 *să l**a**se* Bul. Com. Ist. IV 91 (Mold., înc. s. XIX; refl. *să s**i***).

În ciuda rezistenţei formelor etimologice (vezi şi *infra*), modificarea paradigmei etimologice a lui *a lăsa* este destul de bine reprezentată în texte începând din prima jumătate a secolului al XIX-lea şi pare să se fi extins în Moldova într-un ritm mult mai accelerat decât în celelalte zone care au cunoscut inovaţia (în cazul de faţă, în Transilvania):

Ind. 2 *l**eş**i* CO:22;
Cj. 3 *să l**e**se* Cr. *Pov.* 14, 172; SP, p. 2, 24 etc., *apud* Marin TILR; VPL, p. 29 *apud* Marin TILR; *să l**e**să* CO:22, *apud* Marin TILR; WM, p. 189, *apud* Marin TILR;
Cj. 6 *să l**e**se* Şincai *Hr.* I 151:6; 221:3; Cr. *Am.* 67.

Mult mai târziu decât în faza incipientă a extinderii acestei inovaţii dialectale, textele reprezentative pentru graiurile din regiuni vecine cu Moldova (de unde, după localizarea celei mai vechi atestări, ca şi după densitatea atestărilor în limba scrisă, pare a fi pornit inovaţia) reflectă viabilitatea paradigmei primare:

Ind. 1 *l**a**s* TD–Bas. 242;
Ind. 2 *l**a**ş* TD–Bas. 242;
Ind. 6 *l**a**să* TD–Bas. 262;
Cj. 3 *să l**á**si* TD–Bas. 36 (neg.); *să l**á**sḭ̯e* TD–Bas. 36;
Cj. 6 *să l**á**se* TD–Bas. 326,

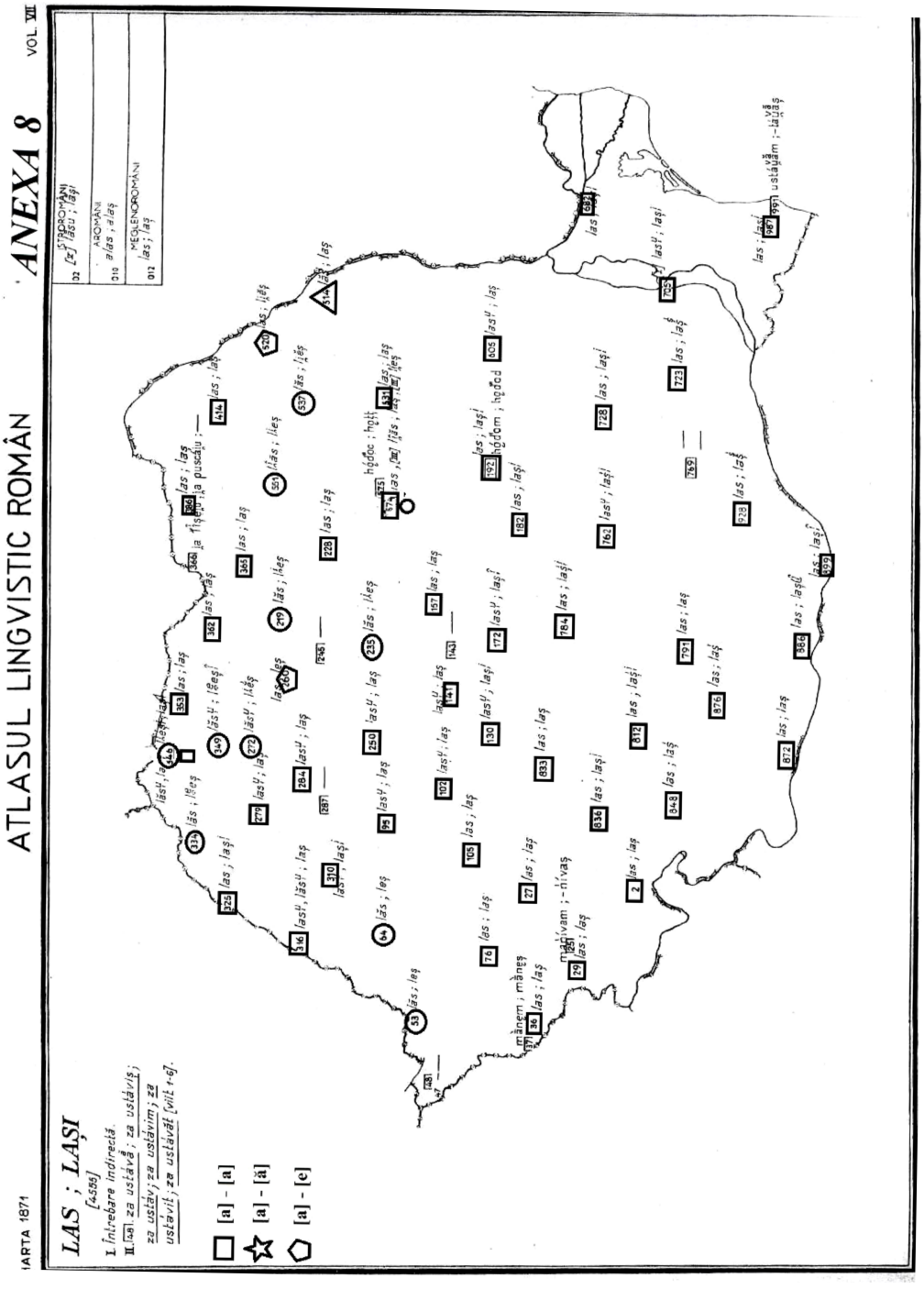
în timp ce formele inovatoare sunt atestate izolat:

Ind. 2 *l**ă**ş* TD–Bas. 286.

După cum rezultă din hărţile cuprinse în Anexa 8 (vezi *infra*, p. 279) şi Anexa 9 (vezi *infra*, p. 280) expansiunea formelor alterate ale verbului *a lăsa*, după modelul verbelor cu alternanţe etimologice, a continuat la nivel dialectal. Tipurile cu vocalele modificate s-au impus în partea de nord a ţării (întâlnindu-se şi în graiurile româneşti din Ungaria – vezi TD–Ung. LXXXVII), în special la Cj. 3, în timp ce formele comune cu cele din limba literară s-au păstrat într-o arie compactă care cuprinde sudul ţării, sud-vestul Transilvaniei, Banatul (cu excepţia unui punct din est şi a 4 puncte din nord) şi jumătatea sudică a Moldovei (în această din urmă zonă, formele etimologice s-au păstrat numai la conjunctiv). Modelul caracterizat prin prezenţa vocalelor *ă* şi *e* la Ind.-Cj. 1, respectiv Ind.-Cj. 2, formează arii numai în nordul şi sudul Crişanei (arii care par să se întrepătrundă cu aria constituită de tipul etimologic *a–a*), nordul Transilvaniei, Bucovina şi nordul Moldovei, în opoziţie cu tipul reprezentat de formele de conjunctiv care au în radical vocala *e* (cu diverse grade de apertură), a cărui răspândire este mult mai largă: invarianta morfologică *să l**é**se* acoperă, cu mici excepţii, toată Crişana, Moldova şi Bucovina.

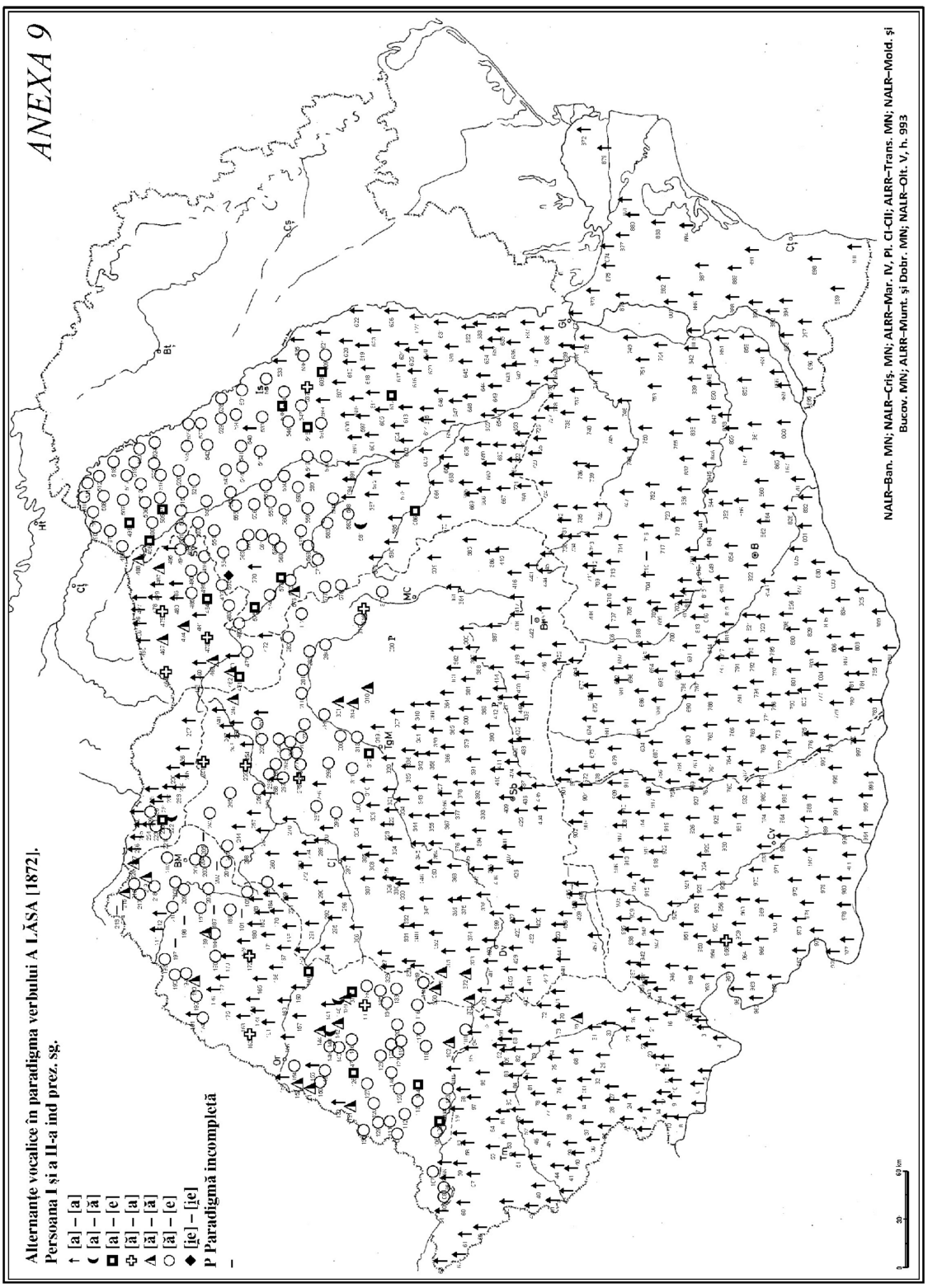
BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Anexa 8. LAS, LAŞI (după ALR II, s.n., vol. VII, h. 1871)

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Anexa 9. A LĂSA

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Interesant este faptul că, alături de cele două tipuri flexionare majoritare ale lui *a lăsa* (cel etimologic, cu *a–a–á* şi cel analogic cu *ă–e–é*), s-a constituit şi un tip cu deviere de la regula dominantă în română (vocală palatală în radical, înainte de flectiv palatal): *ă–ă–ǻ*, explicabil prin tendinţa de regularizare a paradigmelor după modelul verbelor care admit vocala *ă* în poziţia *_i̯* (în speţă cu *r* în radical, tip *crăpa*, unde larga difuziune a Ind. 2 *crăpi̯* a atras extinderea vocalismului *ă* şi la conjunctiv, deşi într-o măsură sensibil mai redusă[11]). Acest tip, cu suprimarea – prin generalizarea lui *ă* secundar –, a fost înregistrat într-o localitate din estul Banatului, în puncte dispersate din Crişana, din Moldova şi Bucovina, precum şi în trei localităţi învecinate din centrul Transilvaniei. La conjunctiv prezent s-au înregistrat forme cu *ă* şi în două puncte alăturate din sudul Maramureşului (234 şi 235).

Ca în toate cazurile de modificări analogice în radical, tipurile hibride (perechi constituite dintr-o formă analogică şi una etimologică) sunt sporadice la *a lăsa*; ele includ următoarele posibilităţi combinatorii:

– cu vocală analogică numai la Ind. 2: *a–ă* (în două puncte din nodul Crişanei, într-un punct din vestul Maramureşului şi într-unul din vestul Moldovei); *a–e* (în puncte dispersate din Crişana, din Moldova şi Bucovina, precum şi în două localităţi din Maramureş şi respectiv din Transilvania);

– cu vocală analogică numai la Ind. 1: *ă–a* (în mai multe puncte izolate din Crişana, Transilvania, Moldova şi Bucovina şi într-unul din vestul Olteniei).

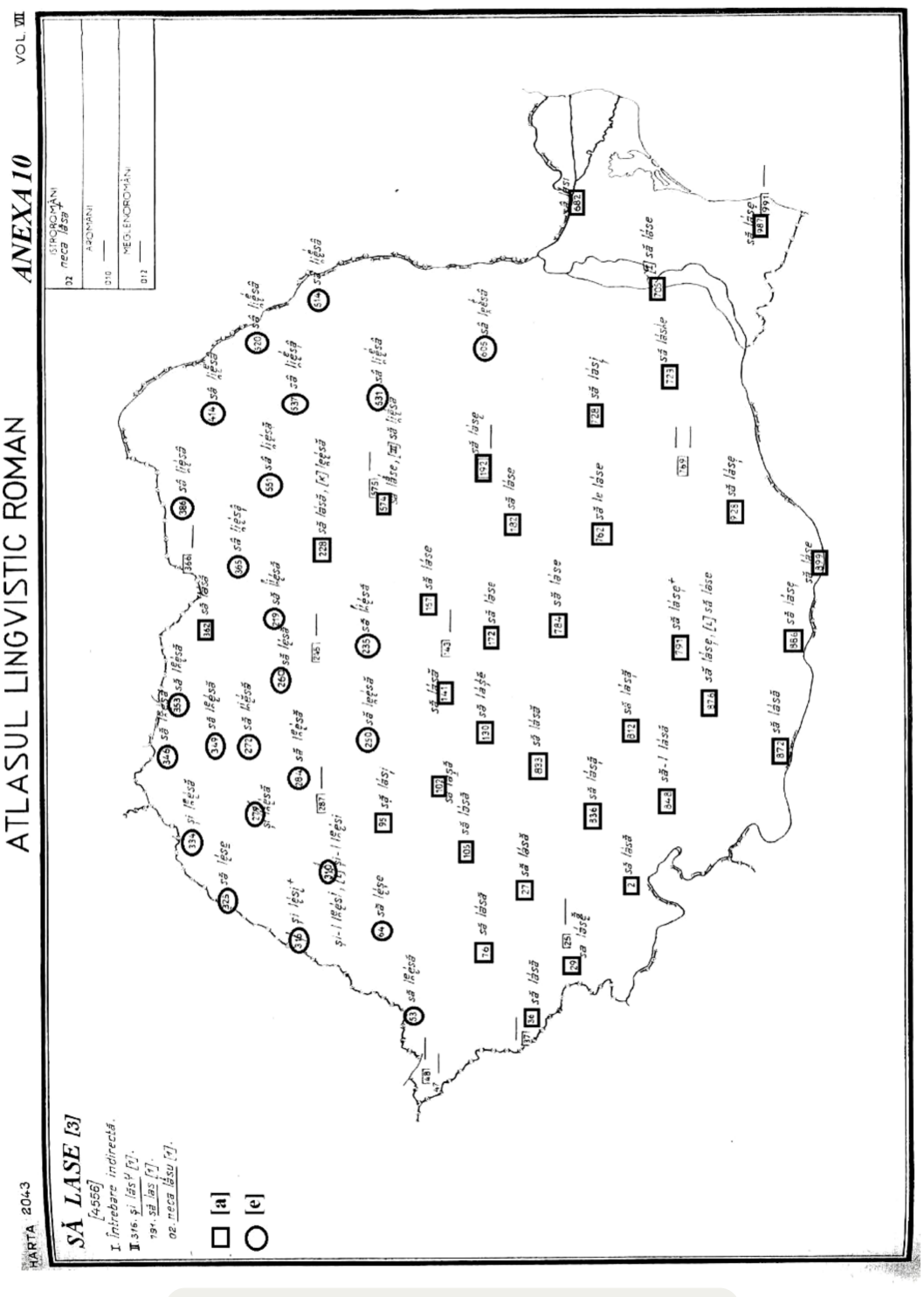
Promovarea vocalismului palatal în poziţie dură este excepţională şi ilustrată numai de perechea *l̑ie̯s- l̑ie̯ş* (punctul 565, nordul Moldovei).

În ceea ce priveşte distribuţia variantelor la conjunctivul lui *a lăsa*, atât rezultatele anchetei ALR II (vezi *infra*, Anexa 10, p. 282), cât şi cele ale anchetelor regionale NALR (vezi *infra*, Anexa 11, p. 283) pun în evidenţă o largă arie sudică extrem de unitară, incluzând, pe lângă Muntenia, Dobrogea şi Oltenia, Banatul şi partea centrală şi sudică a Transilvaniei. Inovaţia modificării conjunctivului etimologic nu a pătruns în această arie, ci a rămas limitată la Moldova – pe care o acoperă în mod uniform –, cu prelungiri în Maramureş, partea nordică a Transilvaniei şi Crişana (cf. Botoşineanu 2007, p. 304), având o răspândire largă şi în graiurile româneşti din Ungaria (*să mai l̑ęse* TD–Ung. 90; *să lése/să léşe* id. LXXXVII). Trebuie remarcat că în toată această arie inovatoare modificarea flectivului specific al conjunctivului conjugării I (*e* > *ă*) după *s* pronunţat dur este aproape regulată, ceea ce înseamnă că apariţia lui *e* în radical nu se mai poate considera un fenomen favorizat de prezenţa unei vocale palatale în silaba următoare. Exemplele de velarizare după *s* fiind foarte vechi în dacoromână (cu multe anterioare apariţiei inovaţiei în

[11] Flexiunea *crăp – crăpi* este literară (cf. DOOM[1,2]), dar se asociază cu vocalismul *a* la conjunctiv (*să crape*). Promovarea lui *ă* în radical, înainte de flectiv palatal, a mers mult mai departe în graiurile dacoromâne decât în limba literară, unde vocalismul *ă* este exclus în poziţia _e: atât în ceea ce priveşte paradigmele cu *ă* primar (condiţionat fonetic, ca în *crăpa*: *crăp*), cât şi în privinţa celor cu *ă* analogic (ca în *îngrăşa*: *îngrăş*), există graiuri dacoromâne caracterizate printr-o permisivitate diagnostică pentru *ă* în poziţia _*e* (*să crăpe, să îngrăşe*). Această tendinţă va fi urmărită şi discutată în contribuţiile viitoare în care vom continua cercetarea asupra alternanţelor vocalice secundare la verbele cu *a* etimologic.

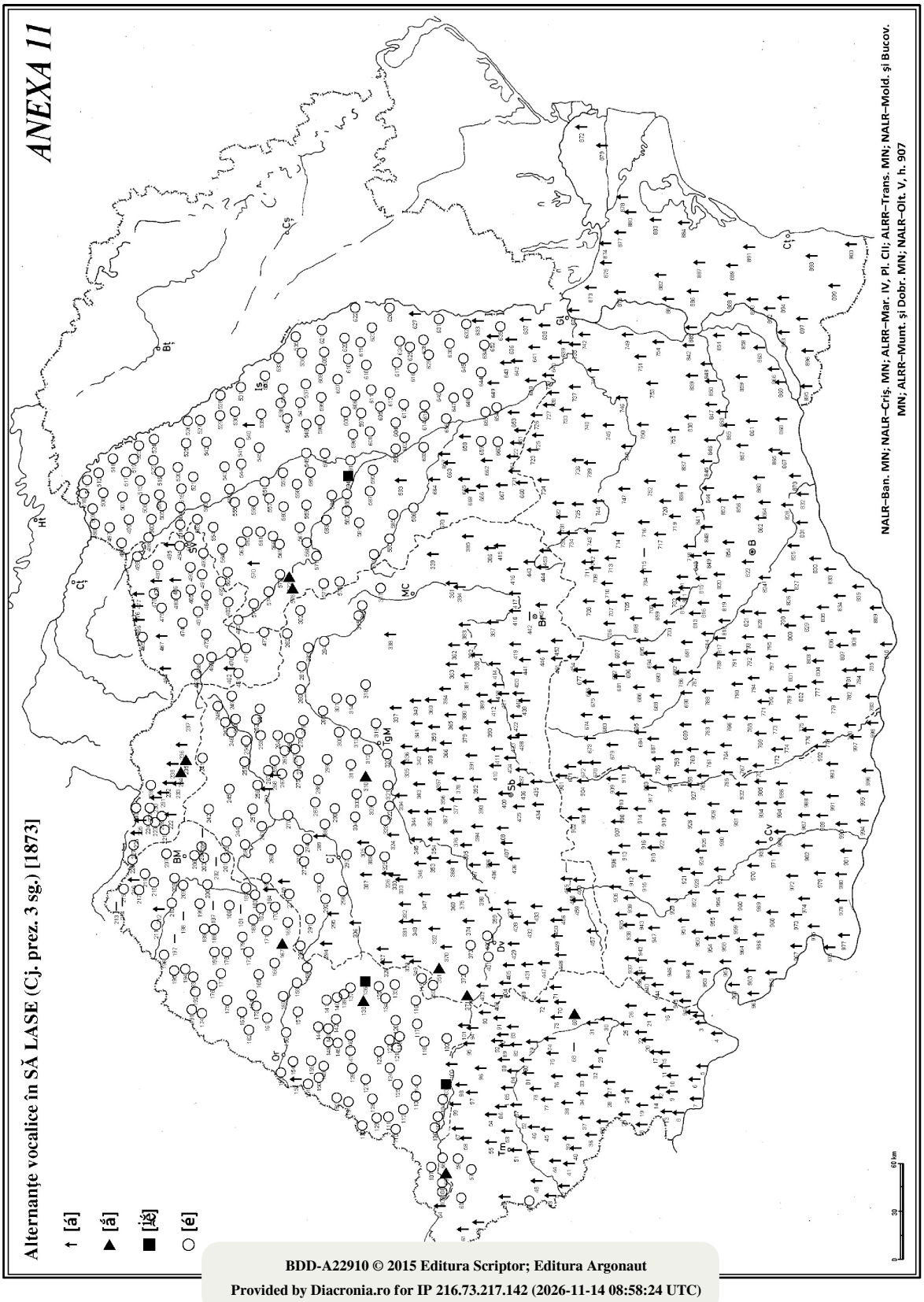
BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Anexa 10. SĂ LASE

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Anexa 11. SĂ LASE

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

radicalul lui *a lăsa*; vezi *supra* şi exemplele de tip *să l**asă***), este clar că apariţia vocalismului secundar în radicalul lui *a lăsa* nu poate fi nicidecum corelată cu modificarea fonetică a flectivului, ci este în esenţă un fenomen pur analogic de asociere a unei anumite poziţii din paradigma de conjugare cu un anumit vocalism în radical şi că această analogie funcţionează indiferent de alterările vocalei flexionare originare, în speţă reducerea lui *i* la Ind. 2 şi trecerea lui *e* la *ă* la Cj. 3–6. În acest sens pledează şi faptul că, în ciuda cvasiuniformităţii lui *-ă* la conjunctivul lui *a lăsa* în aria inovatoare, răspunsurile la chestionarul ALR II au aproape fără excepţie *e* în radical, adică o fază intermediară între diftongul *ea* din tipul vechi dacoromân *să* ***învaţe*** (vezi *supra*) şi *e* din tipul literar actual *să* ***înveţe*** – coincidenţă care, ţinând seama de avansarea târzie a inovaţiei modificării radicalului tonic al lui *a lăsa*, nu poate fi corelată nici cu reducerea diftongului *ea* în poziţie moale, nici cu raportul dintre aceasta şi durificarea lui *s*, ci ţine tot de asocierea analogică a poziţiei originare *_e* cu un radical în *ea* (redus la *a* în limba literară şi în cea mai mare parte a graiurilor sudice). După cum se vede din rezultatele mai detaliate aduse de atlasele regionale, diftongul specific dacoromânei vechi în poziţia *_e* la verbele de tip *a învăţa* se păstrează încă nealterat în două puncte din Crişana, iar în restul acestei regiuni faza intermediară *e* (înregistrată de ALR în toată aria inovatoare) se menţine aproape fără excepţie; într-o mare parte a ariei inovatoare – cuprinzând atât părţi din Moldova cât şi din Transilvania – *e* s-a redus însă la *é*.

Compararea rezultatelor de la ancheta ALR II cu cele de la anchetele regionale arată că ariile corelative au rămas stabile în decursul celor câteva decenii care separă ALR II de NALR. Densitatea mult mai mare a reţelelor cartografice la atlasele regionale permite însă nu numai constatarea unei slabe infiltrări a inovaţiei în Banat, dinspre nord spre sud, dar şi – ceea ce nu s-ar fi bănuit din modul în care se reflecta în ALR relaţia dintre aria conservatoare şi cea inovatoare – existenţa unei fâşii conservatoare în nordul ţării (Bucovina–Maramureş–Oaş); concordanţa dintre acest detaliu şi atestarea aproape exclusivă a flexiunii etimologice în TD–Bas. (vezi *supra*) arată că inovaţia s-a extins mai târziu în această parte a Dacoromaniei (ea nu acoperă în prezent decât jumătate din reţeaua ALRR. Maramureş).

4. Concluzii

Seria pe care am detaşat-o din ansamblul mai larg al verbelor la care radicalul etimologic cu *á* şi flexiunea unitară implicată de acest vocalism au suferit modificări sub influenţa verbelor cu alternanţe etimologice se arată a fi – în ciuda punctului comun pe care îl au cele trei paradigme prezentate şi care constă în atestarea modificărilor încă din dacoromâna veche, deşi în grade sensibil diferite – extrem de eterogenă în privinţa rezultatelor la nivelul limbii literare şi în graiuri. În general, aria cea mai conservatoare şi mai rezistentă la fenomenele de acest tip o reprezintă Muntenia, iar aria în care se întâlnesc cele mai avansate stadii de inovaţie este cea vestică, în timp ce în Moldova raportul dintre conservatorism şi gradul de inovaţie

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

diferă de la un verb la altul. Un caz cu totul tipic este *a înfăşa*, unde vocalismul etimologic a dispărut deopotrivă din limba literară şi (cu extrem de mici excepţii) din graiurile muntenești, dar se menţine – deşi ca ceea ce s-ar putea numi un „conservatorism iluzoriu”, în care factorul hotărâtor pare a fost o asociere lexicală (şi etimologică) – exact în ariile cele mai inovatoare sub raportul intensităţii analogiei.

SURSE. ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

SURSE

ALR s.n. VII = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. VII, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1972.

ALRR–Mar. IV = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş*, vol. IV, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1997.

ALRR. Sinteză II = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sinteză*, vol. II, coordonator: Nicolae Saramandu, colectiv redacţional: Verginica Barbu Mititelu, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci, Carmen-Ioanna Radu, Daniela Răuţu, Dana-Mihaela Zamfir, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2012.

Amiras = *Cronica anonimă a Moldovei 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*. Studiu şi ediţie critică de Dan Simonescu, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1975.

AT = Dr. G. Alexici, *Texte din literatura poporană română, adunate de…*Tomul I. *Poesia tradiţională*, Budapesta, Editura autorului, 1899. Tom. II (inedit), publicat cu un studiu introductiv, note şi glosar de Ion Muşlea, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1966.

BB = *Biblïa adecâ dumnezeĭasca scriptură ale cei vechi şi ale cei noaō leage* [...] *Tipăritu-s-au ҂tâĭu ҂ scaunul҃ Mitropolieĭ Bucureştilor҃* [...] *la anul҃ de la facerea lumiĭ 7197, ĭară de la spăseniа lumiĭ 1688 ҂ luna luĭ noem'vri ҂ 10 zile*.

B. Blaj = Biblïa adecă dumnezeasca scriptură a legiĭ vechi şi a ceiĭ noaō […] *acum҃ ҂tâĭ s-au tvpărit҃ rômâneaşte* […] ҂ B*laj҃ la Mitropolíe Anul҃ de la naşterea luĭ H‹risto›s 1795.*

Bul. Com. Ist. = *Buletinul Comisiei Istorice a României*, vol. III, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Mercur”, 1924; vol. IV, Bucureşti, Tiparul Aşezământului Tipografic „Datina românească” – Văleni de Munte, 1925.

C. *Ap.* = Texte de limbă din secolul XVI reproduse în facsimile îngrijite de I. Bianu, membru al Academiei Române. IV. *Lucrul apostolesc. Apostolul* tipărit de diaconul Coresi în Braşov la anul 1563, Bucureşti, Tiparul «Cultura Naţională», 1930.

Cant. *Div.* = D. Cantemir, *Opere complete*, I, *Divanul*, ed. V. Cândea, Bucureşti, Editura Academiei, 1974, p. 103–405.

Caz. D. = Ev‹an›g‹he›lïe ҂văţătoare dumineceloр̄ preste tot [т ss.] *anuЇ̄ şi la praznice dōm̄neşti şi la sf‹i›nţi mari, Monastirea Deal*, [1644].

Caz. I. = *Cazania* de la Iaşi (1643); am folosit ediţia Varlaam, *Cazania*, 1643. Ediţie de J. Byck, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II”, 1943.

Clem. = Andreas Clemens, *Walachische Sprachlehre nebst einem walachisch-deutschen und deutsch-walachischen Handwörterbuche*, zweite, verbesserte Auflage, Hermannstadt, 1836.

CO = I.-A. Candrea, *Graiul din Ţara Oaşului*, Bucureşti, Atelierele Socec & Comp., 1907.

CP = Diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română* (1577); am folosit fotocopia din ediţia Diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu psaltirile coresiene din 1570 şi 1589*. Text stabilit, introducere şi indice de Stela Toma, Bucureşti, Editura Academiei, 1976.

Cr. *Am.* = Ioan Creangă, *Scrierile lui*... Vol. II: *Diverse*, Iaşi, Tipolitografia H. Goldner, 1892. [*Amintiri din copilărie*, p. 1–129].

Cr. *Pov.* = Ioan Creangă, *Scrierile lui*... Vol. II: *Diverse*, Iaşi, Tipolitografia H. Goldner, 1892. [*Amintiri din copilărie*, p. 1–129].

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

CV = *Codicele Voroneţean*; am folosit fotocopia din ediţia *Codicele Voroneţean*. Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu, Bucureşti, Editura Minerva, 1981.

Eust. *Gr. rum.* = *Gramm̄atica rumânească, aflerosită preabl‹a›gocestivului, prealuminatului şi preaѧnălţatuluĭ domnь* [...] *Ĭō Costandin' Nicolae Voevod* [ѧ ss.] *acum' ѧtăĭ izv̄odită prin Dimitrïe Ēvstaѳïe-v̄‹ici› Braşoveanulь* [...], *izv̄odită ѧ Boĭgarïa Braşovuluĭ, anuĪ1757 Sep̄‹tembrie› 1* (ms. 583 BAR).

Golescu, *Gram.* = Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticeşti*, Bucureşti, În Tipografia lui Eliad, 1840.

Ist. ier. = Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Ediţie îngrijită de P. P. Panaitescu şi I. Verdeş, Editura Minerva, 1997.

IZ III_2 = Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise (documente slavo-române)*, vol. III, *Partea II (1663–1675)*, Iaşi, Tipografia Dacia, P. & D. Iliescu, 1912.

LB = *Lesicon Roma'nescu-La'tinescu-Ungurescu-Nemţescu* [...] *seu Lexicon Valachico-Latino-Hungarico-Germanicum* […], Budæ, 1825.

Myst. = *Mvstirïo sau sacrament' sau taĭne 2 de ѧ ceale 7, botezulь şi s‹fân›t‹ul› mvrь*, [...] *ѧ Trăgovişte* [...], *v‹ŭ› lěto 7159* [= 1651].

NALR–Ban. IV = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, vol. IV, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

NALR–Criş. I, II = *Noul Atlas lingvistic român. Crişana*, de Ionel Stan, Dorin Uriţescu, vol. I, 1996; vol. II, 2003, Bucureşti, Editura Academiei Române.

NALR–Olt. V = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, vol. V, de Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, Bucureşti, Editura Academiei, 1984.

Nec. *Let.* = Ion Neculce, *Letopiseţul* (c.1750–66), în Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, ed. I. Iordan, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, ediţia a II-a, 1959, p. 31–388.

NM = Nicolae Milescu, traducere a *Vechiului Testament*, Moldova, c. 1665–1685 (ms. rom. 45 BAR Cluj).

PH = *Psaltirea Hurmuzachi*; am folosit fotocopia din ediţia *Psaltirea Hurmuzachi*, I, Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, Bucureşti, Editura Academiei, 2005.

PO = *Palia* de la Orăştie (1581–1582); am folosit fotocopia din ediţia *Palia de la Orăştie. 1581–1582*, ediţie îngrijită de Viorica Pamfil, Bucureşti, Editura Academiei, 1968.

PS = *Psaltirea Scheiană (1482). Mss. 449 BAR*. Publicată de Prof. I. Bianu, bibliotecarul Academiei Române. Tomul I. Textul în facsimile şi transcriere cu variantele din Coresi (1577), Bucureşti, Tipografia Carol Göbl, 1889.

Ps. vs. = *Ѱăltire a s‹fâ›ntului proroc' David … de smeritul' Dosoѳeĭ Mitropolitul' de Ţara Mōldoveĭ, v‹ŭ› Monastyru Unevskom, …lěta...7181* [= 1673].

SP = Ion al lui I. Sbiera, *Poveşti poporane româneşti...*, Cernăuţi, 1886.

Şincai *Hr.* = Georgie Şincai din Şinca, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri încât au fost ele aşa de amestecate cu românii cât lucrurile, întâmplările şi faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pe înţeles. Din mai multe mii de autori, în cursul de 34 ani culeasă*, vol. I–III, Iaşi, Tipografia Româno-Franceză, 1853–1854.

TC = Teodor Corbea, *Dictiones latinæ cum valachica interpretatione*. Ediţie de Alin-Mihai Gherman, vol. I (studiu introductiv, note şi text), Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.

TD–Bas. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri româneşti din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei şi nordul Maramureşului. Texte dialectale şi glosar*, Bucureşti, 2000.

TD–Ung. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri româneşti din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

VPL = Alexandru Vasiliu. Învăţător în Tătăruşi (Suceava), *Poveşti şi legende* culese de..., Bucureşti, Editura Cultura Naţională, 1928.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

VTŢR = traducere a *Vechiului Testament* efectuată în Ţara Rmânească în a doua jumătate a secolului al XVII-lea (ms. rom. 4389 BAR).
WM = Gustav Weigand, *Die Dialekte der Moldau und Dobrudja*, în „Jahresbericht des Institus fùr rumäniche Sprache in Leipzig", IX, 1902, p. 138–236.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Botoşineanu 2007 = Luminiţa Botoşineanu, *Graiul de pe Valea Superioară a Someşului Mare*, Iaşi, Editura Alfa, 2007.
DOOM[1] = *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, redactor-resonsabil: Mioara Avram, Bucureşti, Editura Academiei, 1982.
DOOM[2] = *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
Marin TILR = Maria Marin, *Morfo-sintaxa graiurilor dacoromâne în secolul al XIX-lea*, în *Tratat de istoria limbii române*, vol. III (în curs de publicare).
Puşcariu 1959 = Sextil Puşcariu, *Limba română*, vol II: *Rostirea*, Bucureşti, 1959.
REW = Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologishes Wörterbuch*, Vierte Auflage, Heidelberg, 1968.
Tratat 1984 = Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura „Scrisul Românesc", 1984.
Uriţescu 2007 = Dorin Uriţescu, *Sincronie şi diacronie. Fonetismul unor graiuri din nordul Banatului*, ediţia a doua, revăzută şi adăugită, Cluj-Napoca, [Editura] Clusium, 2007.
Zamfir 2005 = Dana-Mihaela Zamfir, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea – al XVII-lea)*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

SECONDARY ALTERNATIONS OF THE STRESSED VOWEL IN ROMANIAN VERBAL INFLEXION. HISTORICAL TYPES AND THEIR GEOGRAPHICAL DIFFUSION IN DACO-ROMANIAN (I)
(*Abstract*)

Vocalic alternations which are historically justified in Romanian (as produced by regular phonetic alteration of the palatal vowels after some consonants – necessarily after labial and often after *r*) have been extended beyond their original limits in the verbal inflexion in the course of time. Our research traces the expansion of some inflexion patterns – *i.e.* a tendency to associate certain morphological endings: *u* (> Ø; 1st sing. present of the indicative/subjunctive), non-syllabic *i* (2nd sing. present of the indicative/subjunctive), *ă* (3rd sing. present of the indicative) and *e* (3rd sing. present of the subjunctive) with a variation of the stressed vowel in the verbal stem (*ă*/ *e*/ *a*/ *e̯a* > *e*) – from some types in which this association is phonetically engendered to some other in which there ought to be no variation of that kind, inasmuch as stressed *a* not altered by any preceding consonant.

Cuvinte-cheie: *flexiune verbală*, *alternanţe vocalice*, *analogie*, *tendinţe dialectale*.
Keywords: *verbal inflexion*, *vocalic alternations*, *analogy*, *dialectal tendencies*.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, 13
mihmorcov@yahoo.com
danarautu@yahoo.com
danamihaela.zamfirv@gmail.com

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

ANEXA 5

Alternanţe vocalice în paradigma verbului A ÎNFĂŞA [562]. Persoanele I şi a II–a sg.

NALR–Ban. MN; NALR–Criş. II, h. 254 şi MN; ALRR–Mar. IV, h. 1056; ALRR–Trans. MN; NALR–Mold. şi Bucov. MN; ALRR–Munt. şi Dobr. MN; NALR–Olt. V, h. 926

I. Forme tari

1. Forme cu radical monosilabic

înfáş – înfáşi̯ 126, 134, 137, 218, 230, 267, 276, 277, 660, 687, 896, 985.
înfáş – înfăşi̯ 873.
înfăş – înfáşi̯ 227, 897, 940.
înfăş – înfăş 40, 46, 112, 118, 119, 121, 122, 138, 139, 143, 145, 147, 148, 214, 219, 220, 223, 229, 246, 248, 249, 251–255, 257, 265, 268, 281, 305, 308, 309, 315, 342, 381, 414, 421, 456, 462, 469, 478, 480, 483, 493, 502, 503, 557, 564, 565, 572, 579, 581, 587, 589, 595, 601, 681, 693, 707, 713, 804, 878, 898, 919, 924, 976; **înfą̆ş – înfăş** 226.
înfáş – înféşi̯ 262, 311, 697, 755, 851.
înfăş – înféşi̯ 47, 117, 127, 131, 140, 144, 153, 213, 215–217, 224, 231, 232, 241, 245, 247, 256, 263, 264, 266, 269, 275, 278–280, 282–287, 297–303, 310, 312–314, 316–321, 325, 326, 333–336, 339–341, 343–346, 350, 353–360, 362, 363, 365–367, 379, 380, 382, 385, 389, 391, 411–413, 415, 416, 419, 435, 437, 439, 441, 446, 451, 452, 466, 470–472, 474–477, 479, 482, 485–488, 490–492, 494–499, 507–509, 511–514, 516–523, 526–529, 531–556, 558–563, 567–571, 573–578, 580, 583–586, 588, 590–594, 596–600, 602, 604–624, 626–659, 661–674, 677–680, 682–685, 688–692, 694–696, 698–706, 709–712, 714–720, 722–737, 739–741, 743–754, 756–769, 771–803, 805–807, 809–818, 821–828, 830–836, 838–850, 852–858, 860–866, 868, 869, 871, 872, 875–877, 879, 881–885, 888–890, 892–895, 899, 901, 904, 911, 927, 974, 975, 977, 980–982, 987–998; **înfăş – înfĕşi̯** 233, 364, 386, 388, 390, 423, 424, 438, 501; **înfăş – înfęşi̯** 489, 500, 504, 506, 510, 524, 525; **înfăş – înfęşi̯** 184, 505, 515, 530.
înféş – înféşi̯ 721.

2. Forme cu radical bisilabic

înfáşi̯ – înfáşi̯ 133, 161, 169–172, 178, 185, 186, 196, 198, 212, 235, 237, 258, 273, 290, 295, 327, 329, 349, 352, 870, 910, 938; **înfáşiu̯ – înfáşi̯** 162, 165, 174–176, 195, 197,

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

208, 221, 228, 236, 239, 240, 293, 296, 306, 328, 330–332, 348, 407, 425, 426; **înfáşîn – înfáşîn̑** 234.
înfáşiį – înfắşiį 222; **înfáşiu̯ – înfắşiį** 191.
înfắşiį – înfáşiį 136, 351, 819.
înfắşiį – înfắşiį 1, 4, 6, 8, 14, 17, 20, 23, 24, 26, 29, 30, 32, 34, 35, 37, 43, 54–57, 59, 61, 63, 66–74, 76, 80–84, 89–96, 98–103, 105, 107, 110, 114, 120, 123–125, 132, 156–159, 179–183, 188, 200–203, 207, 209, 210, 238, 242, 259–261, 270–272, 274, 289, 291, 294, 307, 347, 368, 369–372, 374–378, 383, 392–404, 406, 409, 418, 428, 430–434, 442, 444, 445, 447–450, 453, 454, 457–460, 463, 468, 473, 481, 566, 675, 676, 708, 770, 820, 859, 867, 874, 880, 887, 891, 902, 903, 905–909, 912–918, 920–923, 926, 928, 929, 931–935, 937, 939, 944–952, 954–956, 958–973, 979, 983, 984, 986; **înfắşiu̯ – înfắşiį** 199, 204, 408, 422, 427, 436.
înfắşuį – înfáşiį 243.
înfắşuį – înfắşuį 2, 3, 5, 7, 9–13, 15, 16, 18, 22, 25, 27, 28, 31, 33, 38, 41, 42, 45, 48, 51, 53, 58, 62, 75, 77, 79, 85–88, 97, 113, 373, 429, 455, 941.

II. Forme slabe

1. Forme cu radical monosilabic

înfăşéz – înfăşézi̇ 65, 108, 116, 142, 146, 149, 150, 152, 154, 155, 160, 250, 288, 304, 322–324, 461, 464, 465, 738, 837, 978.
înfăşésc – înfăşéşt′ 109.

2. Forme cu radical bisilabic

înfăşiį́éz – înfăşiį́ézi̇ 21, 78, 106, 128, 129, 151, 163, 164, 166–168, 177, 192, 194, 205, 211, 244, 405, 925, 930, 953, 957.
înfăşiį́ésc – înfăşîį́éş 467.
înfăşuį̆ę̑ – înfăşuį̆ę̑ş́ 44.
înfăşuį̆ę̑sc – înfăşuį̆ę̑ş́ 19.

III. Paradigmă hibridă

înfáşi̯u – înfáşiį 206, 225.
înfắşi̯u – înfáşi̯i̯ 135.
înfắş – înfắşiį 115, 440, 603; **înfắşi – înfắşi̇** 387; **înfắşiu̯ – înfắşi̇** 410.
înfắşiį – înféşi̇ 417, 420, 886.

*

înfăşéz – înféş 582.
înfăşéz – înfăşîį̆ę̑ 484.
înfăşésc – înfáşi̇ 742.

*

înfắşiį – înfắşuri̇ 36.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

IV. Paradigmă incompletă

înfắș (1 sg.) 361, 829; **înfắșiį̯** (1 sg.) 443, 942, 943; **înfắșiį̯** (2 sg.) 936.

Alţi termeni

îl leg cu o fáșă (1 sg.) 104, 130.
îl înĉiŋg cu bête (1 sg.) 686.
împăpuș̮̍ (1 sg.) 292.
înfăș́or – înfăș́orḭ̈ 337, 625; **înfắșur – înfắșurḭ̈** 39, 49, 50, 52, 64, 111, 187, 189, 190, 193, 808; **înfắșur – înfăș́urézḭ̈** 338.
învălésc (1 sg.) 60, 141.
pohăzlésc – pohăzléșt̋ 173.

? 384

Al doilea răspuns

Alte forme

înfáșiį̯ – înfáșiį̯ 887; **înfáșiu̯̍ – înfáșiḭ̈** 136.
înfáș – înféșḭ̈ 660; **înfáșiį̯ – înféșiį̯** 243.
înfắșuį̯ – înfắșuį̯ 4, 8, 40, 47, 74, 80.
înfắș – înféșḭ̈ 342, 697, 713, 873, 878, 897.
înfăș́éz (1 sg.) 734; **înfăș́éz – înfăș́ézḭ̈** 976; **înfăș́iį̯éz** (1 sg.) 191; **înfăș́ésc** (1 sg.) 365.

Alţi termeni

înfăș́or – înfăș́orḭ̈ 247; **înfắșur – înfắșurḭ̈** 379.
învalésc (1 sg.) 944.
învắluį̯ (1 sg.) 316, 940, 963.
îl leź îm‿fáșîḭ̈e (2 sg.) 936.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

ANEXA 7

Alternanţe vocalice în SĂ ÎNFAŞE (Cj. prez. 3 sg.) [563]

NALR–Ban. MN; NALR–Criş. II, h. 255; ALRR–Mar. IV, h. 1057; ALRR–Trans. MN; NALR–Mold. şi Bucov. MN; ALRR–Munt. şi Dobr. MN; NALR–Olt. V, h. 926 (MN)

I. Forme tari

1. Forme cu radical monosilabic

să înfáşe 61, 103, 112, 120, 126, 127, 131, 138, 139, 141, 143–145, 147, 153, 154, 160, 184, 218, 219, 223, 226, 227, 268, 276, 305, 359, 381, 388, 412, 416, 421, 439, 483, 484, 501, 681, 691, 706, 709, 722, 770, 849, 873, 893, 898, 955; **să înfáşie** 170, 225, 387.

să înfắşe 40, 47, 115–117, 119, 214, 252, 257, 351, 414, 452, 493, 503, 557, 568, 581, 582, 587, 589, 593, 619, 627, 633, 646, 647, 707, 742, 883; **să înfắşie** 74, 242, 383, 442, 454, 708, 903; **să înfậşe** 118, 121, 122, 461, 462; **să înfậşe** 46, 230, 246, 248, 251, 255.

să înfếşe 364, 390, 413, 420, 423, 440, 441; **să înfếşie** 113; **să înfệşă** 317.

să înféşe 339, 362, 363, 380, 382, 385, 386, 389, 411, 415, 419, 435, 438, 446, 451, 472, 482, 497–499, 507–509, 511–514, 516–523, 526, 527, 529, 531, 533–540, 542–547, 549, 550, 552, 553, 556, 558–562, 567, 569–576, 578–580, 583, 584, 586, 588, 590–592, 594–597, 599–609, 611–618, 620–624, 626, 628–632, 634–645, 648–651, 653–657, 659–674, 677–680, 682–690, 692–705, 710–721, 723–741, 743–769, 771–777, 779, 781–783, 785–807, 809–818, 821–848, 850–858, 860–866, 868, 869, 871, 872, 876, 879, 881, 882, 884–886, 888–890, 892, 894–897, 899, 900, 940, 974, 975, 977, 980–982, 985, 987–998; **să înféşie** 878; **să înfệşe** 213, 215, 220, 470, 488, 492, 496, 502, 505, 515, 528, 530, 532, 551, 554, 563, 564, 585, 598, 652, 658, 780, 784; **să înfệşe** 140, 148, 216, 217, 224, 229, 231–233, 241, 245, 247, 249, 254, 256, 262–267, 269, 275, 277–288, 297, 299–302, 308–316, 318–322, 325, 326, 333–336, 340–346, 350, 353–358, 360, 365–367, 379, 391, 400, 437, 466, 469, 471, 474–480, 485–487, 489–491, 494, 495, 500, 504, 506, 510, 524, 525, 541, 548, 555, 565, 577, 610, 778, 901, 904, 911, 927; **să înfệ/éşe** 424.

2. Forme cu radical bisilabic

să înfáşiie 108, 123, 129, 134, 136, 137, 151, 157–159, 161, 162, 165, 172, 174, 175, 177, 185, 186, 196–198, 206, 208, 212, 235–237, 239, 240, 258, 273, 290, 293–296, 306, 327–332, 348, 349, 352, 407, 408, 417, 425, 426, 463, 819, 820, 859, 875, 887, 908, 913, 915, 931, 932; **să înfáşîńe** 234.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

să înfă̆şiu̯e 1, 4, 6, 8, 14, 18, 23, 26, 30, 34–37, 54–57, 59, 66–73, 76, 82–84, 89–102, 105, 107, 110, 114, 124, 125, 132, 133, 156, 166, 168, 169, 171, 176, 178–183, 188, 194, 199–205, 207, 209–211, 228, 238, 243, 259–261, 270–272, 274, 289, 291, 307, 347, 368–378, 392–399, 401–404, 406, 409, 410, 418, 422, 427, 428, 430–434, 436, 443–445, 447–450, 453, 456–460, 468, 473, 481, 566, 675, 676, 870, 874, 880, 891, 902, 905–907, 909, 910, 912, 914, 916–918, 920–924, 926, 928, 929, 933–939, 942, 943, 945–952, 954, 956, 958–973, 979, 983, 984, 986; **să înfă̆şiu̯e** 20, 80, 81; **să înfă̆şiu̯e** 29, 32.
să înféşiu̯e 867.
să înfă̆şuu̯e 2, 3, 7, 9, 11, 13, 16, 17, 25, 31, 33, 38, 41–45, 48, 51–53, 58, 62, 63, 75, 77, 79, 85–88, 429, 455, 941; **să înfă̆şuu̯e** 10, 12, 15; **să înfă̆şuu̯e** 5, 22, 27, 28.

II. Forme slabe

1. Forme cu radical monosilabic

să înfăşéze 65, 106, 135, 142, 146, 150, 152, 155, 250, 253, 298, 303, 304, 323, 324, 464, 465, 877, 919, 944, 976, 978; **să înfăşe̯ázăă** 149; **să înfăşiéze** 221.
să înfăşáscă 109.

2. Forme cu radical bisilabic

să înfăşiu̯éze 21, 24, 78, 128, 163, 164, 167, 191, 192, 195, 244, 405, 925, 930, 953, 957.
să înfăşîu̯áscî 467.
să înfăşuu̯áscă 19.

Alte forme

să înfă̆ş (1 sg.) 361.
să înfáşiu̯ (2 sg.) 222.

Alţi termeni

să împă̆puşe 292.
să înfă̆şure 39, 49, 50, 111, 187, 189, 190, 193, 338, 808; **să înfăş¤áre** 337, 625.
să înfă̆ură 64.
să învălíáscă 60.
să învă̆luu̯e 104.
să pohăzlẹ́ázcă 173.

? 130, 384

Al doilea răspuns

Alte forme

să înfáşe 317, 819.
să înfă̆şe 283; **să înfă̆şiu̯e** 416; **să înfă̆şiu̯e** 38, 80, 81, 86; **să înfă̆şuu̯e** 40, 47, 74.
să înfẹ́şe 127, 227; **să înféşe** 452.
să înfăşéze 57, 61, 85, 255; **să înfăşiéze** 108.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)

Alţi termeni

să înfă̆şure 52, 379; **să înfăşo̯áre** 39, 625.
să învă̆luie̯ 4.

Al treilea răspuns

Alte forme
să înféşe 819.
să înfăşiie̯éze 38.

BDD-A22910 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:24 UTC)